

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Právní úprava registrovaného partnerství
v ČR a v SRN
(srovnávací studie)

Vypracovala: Hana Klofáčová, Za Poštou 1267/6, 100 00 Praha 10

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

Praha, 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma **Právní úprava registrovaného partnerství v ČR a v SRN (srovnávací studie)** zpracovala samostatně pouze s využitím pramenů a literatury v práci uvedených.

V Praze, dne 27.3.2006

Hana Klofáčová

OBSAH:

Úvod	1
Kapitola I. Pojmové vymezení homosexuality, její společenská akceptace a legalizace	
1. Pojem homosexualita	3
2. Společenské posuzování homosexuality v ČR	4
3. Společenské posuzování homosexuality v SRN	6
4. Právní uznání homosexuality	8
Kapitola II. Zákaz diskriminace osob na základě sexuální orientace	
1. Pojem diskriminace	11
2. Diskriminace a normy mezinárodního práva	11
3. Diskriminace a právo EU	13
4. Zákaz diskriminace v právním řádu ČR	16
5. Zákaz diskriminace v právním řádu SRN	18
Kapitola III. Registrované partnerství v České republice	
1. Právní vývoj homosexuálního soužití na území ČR	
a geneze zákona o registrovaném partnerství	21
1.1 Homosexualita v českých právních dějinách	21
1.2 Geneze zákona o registrovaném partnerství	23
2. Důvody pro přijetí zákona o registrovaném partnerství	27
3. Struktura zákona a jeho jednotlivá ustanovení	33
3.1 Založení registrovaného partnerství	33
a. Podmínky a překážky vzniku registrovaného partnerství	34
b. Registrace partnerství	35
c. Neexistence a neplatnost partnerství	37
3.2 Právní účinky registrovaného partnerství	38
a. Práva a povinnosti partnerů obecně	38
b. Vyživovací povinnost	39
c. Vztahy k nájemnímu bytu	40
d. Ustanovení týkající se dítěte partnera	40
e. Zákaz adopce	41
f. Dědické právo	42
g. Právní účinky vyplývající z jiných zákonů	42
3.3 Zánik registrovaného partnerství	44
4. Shrnutí	46
Kapitola IV. Registrované partnerství v SRN	
1. Právní vývoj homosexuálního soužití v SRN a geneze zákona o registrovaném partnerství	51
1.1 Homosexuální soužití v moderních právních dějinách SRN	51
1.2 První snahy o zrovnoprávnění homosexuálních párů	53

1.3 Návrhy zákonné úpravy homosexuálního soužití	54
2. Účel, struktura a ústavnost zákona o registrovaném partnerství	56
2.1 Důvody a účel zákona	56
2.2 Struktura zákona a jeho novelizace	58
2.3 Soulad zákona s ústavou	59
3. Obsah zákona a jeho právní účinky	61
3.1 Založení registrovaného partnerství	61
a. Podmínky a překážky vzniku registrovaného partnerství	61
b. Společné příjmení partnerů	62
3.2 Právní účinky registrovaného partnerství	63
a. Vztahy mezi partnery a vzájemné povinnosti	63
b. Uspořádání majetkových poměrů partnerů	64
c. Ustanovení týkající se dítěte partnera	65
d. Právo adopce	66
e. Dědické právo	67
f. Právní účinky vyplývající z jiných zákonů	68
3.3 Oddělené žití partnerů	70
3.4 Zánik registrovaného partnerství	71
a. Způsoby zániku registrovaného partnerství	71
b. Vyživovací povinnost	73
c. Společný byt a vybavení domácnosti	74
d. Vyrovnání zaopatření	74
4. Registrované partnerství a mezinárodní právo soukromé	76
5. Shrnutí	80
Kapitola V. Rodinně-právní instituty a jejich vztah k registrovanému partnerství	
1. Manželství a možnost jeho zpřístupnění homosexuálním párům	84
2. Tradiční pojetí rodiny	85
3. Manželství a rodina v interpretaci Evropského soudu pro lidská práva	87
4. Adopce dětí a homosexuální páry	88
5. Postoj veřejnosti k otázkám práva homosexuálních párů na manželství a adopci dětí	90
6. Shrnutí	92
Závěr	93
Použité prameny a literatura	95

Úvod

Úprava registrovaného partnerství je velmi citlivým společenským a politickým tématem. Možnost přijetí zákona, který upravuje soužití osob stejného pohlaví, závisí na postoji většinové společnosti k homosexuální menšině. Ten prošel v dějinách značnou proměnou. Nejprve to byla tolerance v období antiky, v dalších stoletích byla homosexualita považována za „zvrácenost“ a byla kriminalizována, s rozvojem psychologie na přelomu 19. a 20. století začala být považována za nemoc. Příčiny homosexuality jsou stále nejasné, ale je prokázáno, že homosexualita je stálou součástí osobnosti člověka.

Na začátku své práce vymezím pojem homosexuality a její současné chápání v moderní společnosti.

Téma registrovaného partnerství je součástí diskusí o lidských právech, občanské rovnoprávnosti a o jednotlivých formách diskriminace. Z tohoto důvodu považuji za vhodné poukázat na řešení problému diskriminace osob na základě sexuální orientace v mezinárodním a evropském kontextu, stejně jako v právních řádech České republiky a Spolkové republiky Německo.

Předmětem mé práce je srovnání právní úpravy institutu registrovaného partnerství v České republice a v Německé spolkové republice.

Nejprve popíši právní vývoj homosexuálního soužití a následně proces vzniku zákona o registrovaném partnerství, jeho důvody a cíle právní úpravy v obou státech.

Hlavní náplní této práce bude rozbor obsahu zákonů samotných. Jedná se o koncepci založení a zániku registrovaného partnerství, o vymezení vzájemných práv a

povinností mezi partnery a rovněž o vznik jiných právních účinků vyplývajících nejen ze zákona o registrovaném partnerství, ale i z řady dalších zákonů, které s ním přímo či nepřímo souvisí a jejichž novelizace je nutná pro dobré fungování tohoto nového právního institutu.

Vzhledem k tomu, že byl německý zákon o registrovaném partnerství předložen z důvodu namítané neústavnosti k posouzení Spolkovému ústavnímu soudu, zařadím do kapitoly o registrovaném partnerství v SRN také pojednání o souladu tohoto zákona s německou ústavou.

Dále rozšířím tuto kapitolu o malý exkurz do mezinárodního práva soukromého, neboť by německá kolizní norma pro posuzování otázek homosexuálního soužití s mezinárodním prvkem mohla být inspirativní pro budoucí vývoj současné české právní úpravy.

Na závěr obou kapitol o registrovaném partnerství v ČR a v SRN uvedu některé nedostatky aktuální právní úpravy v obou státech a přehled nejvýznamnějších sporných otázek, jež zákony o registrovaném partnerství vyvolávají.

Mezi takové problematické oblasti patří i ve vztahu k registrovanému partnerství nevyjasněné pojmy „manželství“ a „rodina“, o nichž bude pojednávat poslední kapitola této práce, a to včetně otázky adopce dětí registrovanými partnery.

Smyslem celé práce je nejen popsat podstatu zákonné úpravy registrovaného partnerství v ČR a v SRN, ale také vysvětlit její vývoj, cíle a problémy, a zprostředkovat tak čtenáři komplexní pohled na tuto problematiku.

Kapitola I.

Pojmové vymezení homosexuality, její společenská akceptace a legalizace

1. Pojem homosexualita

Homosexualitou rozumíme sexuální orientaci na osoby stejného pohlaví. Je to celoživotní, neměnný a nositelem nezapříčiněný a nezvolený, tedy také nezaviněný stav, jenž je charakterizován tím, že nositel tohoto stavu je pohlavně přitahován a vzrušován osobami stejného pohlaví.¹ Homosexualita je tedy trvalou charakteristikou, kterou dotyčný jedinec nemůže ovlivnit.

Procentuální zastoupení homosexuálně orientovaných osob v populaci bývá udáváno od 2 do 10%, nejčastěji okolo 4%.² Někdy bývá uváděno odlišně u mužů (5-10%) a u žen (3-5%).³ Homosexualita nebyla do současnosti prozkoumána natolik, aby společnost obdržela uspokojivou a jednoznačně pravdivou odpověď na příčiny jejího vzniku.⁴ Teorie o příčinách vzniku homosexuální orientace jsou velmi různorodé, záleží na vědeckém oboru, z něhož odborníci při svém zkoumání tohoto problému vycházejí. Některé hypotézy se doplňují a některé stojí proti sobě. Mezi nejznámější patří:

- genetické dispozice
- vliv vývoje jedince v prenatálním období
- vlivy prostředí a výchovy
- teorie svedení

¹ Brzek, A., Pondělíčková-Mašlová, J.: Třetí pohlaví, Scientia medica, Praha, 1992, s. 19

² Brzek, A., Pondělíčková-Mašlová, J.: Třetí pohlaví, Scientia medica, Praha, 1992, s. 24

³ Sobotková, I.: Psychologie rodiny, Portál, Praha, 2001, s. 148

⁴ Janošová, P.: Homosexualita v názorech současné společnosti, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 25

většina vědců a lékařů se shoduje na tom, že na vzniku homosexuality se podílí větší množství činitelů. Největší měrou působí zřejmě faktory biologické (genetické dispozice a průběh prenatálního vývoje). Postnatální vlivy mohou mít význam zřejmě jen u disponovaných jedinců (připouští se vliv nejpozději do 3 let věku dítěte).⁵

To platí ovšem o vzniku mužské homosexuality. Příčiny ženského homosexuálního zaměření nebyly nikdy tak podrobně prozkoumány a zdá se, že její vysvětlení bude složitější. U homosexuálně orientovaných žen nebyly dosud zjištěny žádné genové zvláštnosti. Co se týče dědičnosti, je taková pravděpodobnost u dětí homosexuálních rodičů jen o málo vyšší než u zbytku populace.⁶

Považuji za důležité uvést také to, že v zahraniční, anglicky psané literatuře se dává přednost termínům „gays“ a „lesbians“ s poukazem na to, že termín homosexualita je stigmatizující.⁷

2. Společenské posuzování homosexuality v ČR

Nejprve kriminalizace homosexuálního jednání, později diskriminace homosexuálně orientovaných osob rigidní právní úpravou a zásahy totalitní státní moci (viz Kapitola III. 1.1.1) vedly k nízké informovanosti, negativním postojům a předsudkům vůči homosexualitě ze strany veřejnosti. V důsledku toho byly na nízké úrovni také sociální kontakty a projevy homosexuálů, homosexuálové byli častými pacienty nejen v psychologických, ale také v psychiatrických

⁵ Brzek, A., Pondělíčková-Mašlová, J.: Třetí pohlaví, Scientia medica, Praha, 1992, s. 29

⁶ Janošová, P.: Homosexualita v názorech současné společnosti, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 30,31

⁷ Sobotková, I.: Psychologie rodiny, Portál, Praha, 2001, s. 148

ordinacích, homosexualita byla zařazena v kategorii psychiatrických nemocí. Až 10. decenální revize Mezinárodní klasifikace nemocí WHO⁸ z r. 1992 přestala považovat homosexuální orientaci za nemoc.⁹

Spolu s příklonem k liberálním hodnotám a s přístupem k mezinárodnímu a evropskému systému ochrany lidských práv po r. 1989 došlo v české společnosti k emancipaci části gayů a lesbiček, jejímž výrazem bylo konstituování a rozvoj organizovaného hnutí za práva homosexuálů v ČR. Zastřešující organizace SOHO¹⁰ (v r. 2001 byl změněn název na Gay Iniciativa) byla založena v r. 1991. Na konci 90. let už SOHO sdružovalo kolem dvou desítek gay a lesbických sdružení.

Homosexualita se stala viditelným společenským jevem. Organizace homosexuálních občanů se podílely na vzniku prvních periodik zabývajících se homosexualitou, jež se stala častějším mediálním tématem. To se promítlo na celkově stoupající informovanosti i narůstající toleranci především mladé generace. O homosexualitě se v současnosti hovoří též v rámci výuky biologie, základů společenských věd a rodinné výchovy na základních a středních školách.

Výsledky průzkumů provedených v posledních letech, které se zaměřovaly na zjišťování postojů společnosti vůči homosexualitě a jejím projevům, svědčí o tom, že současné postavení gay-minority se oproti minulým letům výrazně zlepšilo. Zvláště situace ve větších městech začíná být srovnatelná se situací ve státech, v nichž byly

⁸ World Health Organization, založena v r. 1948 jako součást OSN

⁹ V České republice vstoupila v platnost v r. 1994.

¹⁰ Sdružení organizací homosexuálních občanů

demokratické principy prosazovány mnohem dříve než v České republice.¹¹

Podle údajů Gay Iniciativy akceptovalo v první polovině 90. let odlišnou sexuální orientaci pouhých 10% občanů ČR, v r. 2001 to již bylo 70%.

V r. 2003 provedly Občanské sdružení Interaktiv.cz a G-Liga výzkumné šetření na téma „Postavení gayů a lesbických žen v české společnosti“ a o potřebnosti zákona o registrovaném partnerství.¹² Téměř 75% dotázaných považovalo zákon o společném soužití osob stejného pohlaví za potřebný a souhlasilo by s jeho schválením. Tento názor zaujali především lidé z větších měst, s vyšším vzděláním a lidé mladších věkových kategorií.

Průzkum CVVM, CEORG a Focus agentur probíhal v r. 2005 paralelně v České republice, na Slovensku, v Polsku a Maďarsku.¹³ Registrované partnerství podle průzkumu schvaluje 62% Čechů, tedy o 13% méně než v r. 2003, což je překvapivé, jsou-li oba průzkumy považovány za reprezentativní. Lze jen těžko odhadnout, co je příčinou takového snížení podpory. Jedním z důvodů může být např. kampaň odpůrců registrovaného partnerství.

3. Společenské posuzování homosexuality v SRN

Po zrušení trestnosti homosexuality nastala v Německu stejná vývojová fáze jako v České republice: došlo ke vzniku různých gay a lesbických hnutí a k propagaci homosexuálního soužití. Větší informovanost a zároveň vytrvale prosazovaná ochrana lidských práv v celoevropském

¹¹ Janošová, P.: Homosexualita v názorech současné společnosti, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 194

¹² www.partnerství.cz/hb-pruzkum/ti1.phtml

¹³ Euro-Letter Nr. 126, 2005, www.steff.suite.dk

kontextu vedly ke zdůraznění práva na individualitu a svobodu každého jednotlivce také v oblasti sexuálního prožívání a chování. Výsledkem byla větší tolerance a respekt vůči lidem s homosexuální orientací.

Průzkum provedený v Mannheimu v r. 2000 ukázal, že 54% dotázaných podporuje zrovnoprávnění homosexuálních párů, zatímco 40% jej odmítá.¹⁴

V r. 2001 byl v Německu schválen zákon o registrovaném partnerství osob stejného pohlaví a podle hrubých odhadů¹⁵ se do konce r. 2004 zaregistrovalo 12 500 - 14 000 párů, z nichž přibližně dvě třetiny tvořili muži.¹⁶

Není jistě bez zajímavosti, že rok po uzákonění homosexuálního soužití (v r. 2002) ukázal průzkum Fokus-Institutu v Halle, že 28-30% občanů SRN má stále negativní postoje vůči gayům a lesbičkám, což lze podle mého názoru považovat za poměrně vysoké číslo. Z uvedeného vyplývá, že se rychlý vývoj veřejného mínění ve prospěch homosexuálů rozhodně nedá předjímat. Přesto se domnívám, že se budou postoje většinové společnosti nejen v SRN, ale i v České republice postupně stále více liberalizovat, a to již vzhledem k aplikaci zákonné úpravy homosexuálních svazků v praxi.

Německý zákon o registrovaném partnerství má ovšem několik sporných míst, které ve společnosti stále vyvolávají vlnu emocí. Jedním z nich je právo adopce dětí, tímto zákonem

¹⁴ Muscheler, K.: Das Recht der Eingetragenen Lebenspartnerschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2001, S. 47

¹⁵ Přesné údaje zatím stále nejsou k dispozici vzhledem k tomu, že registrace partnerství je v kompetenci jednotlivých spolkových zemí a ne všechny zpracovávají statistiku uzavřených partnerství systematicky.

¹⁶ <http://typo3.lsvd.de>

registrovaným partnerům částečně přiznané (viz Kapitola IV. 3.3.2.d).

Německé úřady péče o mládež vyslovily svoji spokojenost s pěstouny, jimiž jsou homosexuálně orientované osoby, a již v r. 1996 doporučily ustanovovat jako pěstouny homosexuální páry.¹⁷ Podle studie provedené na univerzitě v Bambergu¹⁸ by si 23% dosud bezdětných homosexuálních mužů a žen přálo mít dítě. Zastánci zpřístupnění adopce homosexuálním párům ve stejné míře jako párům heterosexuálním uvádějí řadu argumentů (viz Kapitola V. 4.), mezi nimi i ten, že homosexuální rodina je již svou existencí velkým přínosem pro rozvoj tolerantní společnosti.¹⁹ Další vývoj tedy ukáže, zda bude (nejen německá) společnost natolik vstřícná, aby plné právo adopce homosexuálním párům přiznala (nemluvě dále např. o právu asistované reprodukce), a jak dalece to zpětně ovlivní její vnímání a postoje vůči homosexuálním rodinám a gayům a lesbičkám obecně.

4. Právní uznání homosexuality

Podíváme-li se na právní historii uznání homosexuality v evropských zemích, ukazuje se, že tento proces je provázen určitými trendy. Od počátku 70. let žádná z evropských zemí nezavedla nové „antihomosexuální“ zákony. Téměř ve všech evropských zemích byl naopak učiněn legislativní pokrok v uznání homosexuality. Většinou poté,

¹⁷ BT-Drs. 15/2477

¹⁸ Buba, H.P. - Vaskovics, L.A.: Studie im Auftrag des Bundesministeriums der Justiz - Benachteiligung gleichgeschlechtlich orientierter Personen und Paare, 2000

¹⁹ Sokolová, V.: Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a genderové aspekty netolerance k homosexualitě, ABC feminizmu, Brno: Nesehnutí, 2004

kdy byly legalizovány některé formy sdružování homosexuálů a organizací poskytujících informace o homosexualitě, lze ve všech zemích pozorovat určitou opakující se vývojovou posloupnost. Vývoj má tři základní na sebe navazující fáze:

- 1) dekriminlizaci, následovanou
- 2) přijetím antidiskriminačních zákonů a završenou
- 3) legalizací partnerských svazků gayů a lesbiček včetně uznání jejich rodičovství.²⁰ Tato standardní posloupnost má vnitřní logiku: každý završený krok připravuje cestu pro krok další. (K jednotlivým fázím blíže v Kapitolách III. 1. a IV. 1.)

Problém ospravedlnění jakéhokoli zákona o alternativních formách rodinného života se nejčastěji řeší s poukazem na společenskou užitečnost a vhodnost párového soužití. Společnost by měla oceňovat bez jakékoli diskriminace všechny, kteří se rozhodli žít párovým způsobem života. Ostatně kvalitu soužití rozhodně nelze posuzovat jen podle jeho vnější formy. Otázkou ale zůstává, do jaké míry má být soužití upraveno, kam až má sahat zákonné vymezení práv a povinností a kolik má zákonodárce nechat prostoru pro vyjádření vlastní vůle partnerů a jejich soukromoprávních ujednání.

V současných evropských právních řádech lze rozlišit několik modelů řešení právního postavení stejnopohlavních párů:²¹

- Samostatně se vyskytující zlepšení právního postavení homosexuálních párů v jednotlivých zákonech

²⁰ Waaldijk, K.: Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví, Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity, Sociální studia, 2002, č. 7: Politika rodu a sexuální identity

²¹ Muscheler, K.: Das Recht der Eingetragenen Lebenspartnerschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2001, S. 28

- Zákonné přenesení právních norem platných pro faktická heterosexuální soužití s možností nebo bez možnosti registrace homosexuálního páru
 - zrovnoprávnění s heterosexuálními páry ve všech oblastech
 - zrovnoprávnění v taxativně vymezených oblastech
- Institut registrovaného partnerství
 - speciální zákonná úprava s konkrétně uvedenými právy a povinnostmi partnerů
 - zákonná konstrukce generální klauzule, která odkazuje na předpisy manželského práva s taxativně stanovenými výjimkami
- Otevření institutu manželství pro homosexuální páry

Při volbě odpovídajícího modelu je důležitá nejen již dosažená legislativní úroveň země, ale také konsensus v řešení otázek, jakými jsou např. příjmy státu z daní, dopad na sociální systém, příliv cizinců, výchova dětí aj. Velkou roli může hrát také postavení církví a vliv církevních autorit, jež se tradičně staví proti homosexualitě obecně, a v důsledku toho samozřejmě i proti zlepšování postavení homosexuálních osob a jakékoli formě uzákonění jejich soužití.

Kapitola II.

Zákaz diskriminace osob na základě sexuální orientace

1. Pojem diskriminace

V definici diskriminace se jednotlivé prameny většinou celkem shodují. Právní slovník z r. 2003 uvádí následující definici: „Diskriminace obecně znamená uplatňování nerovných podmínek; rozlišování, omezení nebo odnětí práv určité kategorii osob pro společenské nebo ekonomické postavení, národnost, rasu, náboženství, pohlaví, politické názory apod.; záměrné znevýhodnění určitých subjektů vytvářením nerovných podmínek.“ Velký slovník naučný z r. 1999 připomíná, že je diskriminace prováděna předsudky, zvyky a někdy ustanovena zákony.

Pojem diskriminace lze definovat pomocí pojmů rovnost a rovnoprávnost. Rovnost ovšem nelze pojímat absolutně. V moderním pojetí demokratického právního státu chápána jako relativní pojem k míře práv přiznaných zákonem. Lze tedy hovořit o zásadě rovnoprávnosti. Právní subjekty mají za srovnatelných podmínek stejný přístup k určitým právům. Být rovnoprávný znamená nebýt diskriminován.²²

2. Diskriminace a normy mezinárodního práva

Zákaz diskriminace vychází z principu spravedlivého posuzování člověka podle jeho osobních kvalit a schopností, nikoliv podle příslušnosti k určité skupině, a je zakotven v celé řadě mezinárodních smluv. Na úrovni OSN se jedná

²² Pastrňák, R.: Několik poznámek k zákazu diskriminace v pracovním právu ČR, Právník, 2004, č. 2

zejména o Všeobecnou deklaraci lidských práv z r. 1948²³ a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z r. 1966.²⁴

Mezi úmluvami přijatými Radou Evropy má z hlediska ochrany před diskriminací zásadní význam čl. 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z r. 1950 (dále jen „Úmluva“), který zakazuje jakoukoli diskriminaci z řady důvodů, avšak pouze při užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou.²⁵ Tento přístup byl změněn v r. 2000 Protokolem č. 12 k této Úmluvě, který v čl. 1 mění dosavadní subsidiární charakter ochrany před diskriminací vyplývající z čl. 14 Úmluvy na obecný zákaz diskriminace.

Výslovně proti diskriminaci homosexuálně orientovaných osob se Rada Evropy poprvé vyslovila ve své rezoluci 756 a doporučení 924 z roku 1981, na niž v r. 2000 navázalo doporučení č. 1474. V něm vyzývá Rada Evropy členské státy, aby do svého právního řádu zahrnuly sexuální orientaci jako zakázaný důvod diskriminace, přijaly taková opatření, která

²³ Čl. 2 odst. 1: „Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.“

Čl. 7: „Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci, která porušuje tuto deklaraci, a proti každému podněcování k takové diskriminaci.“

²⁴ Čl. 26: „Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakékoli diskriminace. Zákon zakáže jakoukoli diskriminaci a zaručí všem osobám stejnou a účinnou ochranu proti diskriminaci z jakýchkoli důvodů, např. podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, majetku a rodu.“

²⁵ Čl. 14 Úmluvy: „Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

by zabránila homofobním projevům,²⁶ a zavedly právní úpravu registrovaného partnerství.

Pokud jde o rozsudky Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) týkající se práv homosexuálů, jsou z hlediska rozhodování soudu důležité především následující tři rozsudky: Dudgeon proti Spojenému Království (1981), Norris proti Irsku (1988) a Modinos proti Kypru (1993). Jedná se totiž o vůbec první rozsudky, ve kterých se soud problematikou homosexuálů zabýval. V první fázi šlo o dekriminálnízaci homosexuality. Rozhodovací praxe v těchto třech případech stanovila, že Úmluva zakazuje státům kriminalizaci vztahů gayů a lesbiček nad 21 let věku, pokud v takovémto vztahu žijí z vlastní vůle. Na druhou stranu ale soud v mnoha dalších případech odmítl požadavky na zrovnoprávnění homosexuálů v soukromém a veřejném životě tím, že odmítl označit mnohá zákonná ustanovení, praxe v soudním rozhodování a administrativní postupy za neslučitelné s Úmluvou.²⁷

Ačkoli ESLP působí v rámci Rady Evropy, jeho činnost je významná i z hlediska Evropské unie. Všechny státy EU jsou zároveň smluvními stranami Úmluvy a práva z ní zakotvená a ESLP interpretovaná představují zároveň jeden ze zdrojů systému ochrany lidských práv v Evropské unii.

3. Diskriminace a právo EU

Zákaz diskriminace, velmi významně posílený Amsterodamskou smlouvou z r. 1997, je jedním z principů evropského práva.

²⁶ Homofobie je strach z homosexuality jako z neznámého a nebezpečného jevu, odpor a nenávisť k jejím nositelům.

²⁷ www.diskriminace.cz/do-sexualni/evropskysoud.phtml

Po amsterodamské novelizaci tedy Čl. 13 (dříve Čl. 6a) Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství zní: „Aniž by byla dotčena ostatní ustanovení této smlouvy a v rámci pravomocí svěřených Společenství touto smlouvou, může Rada na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem učinit jednomyslně opatření k potírání diskriminace z důvodů pohlaví, rasového nebo etnického původu, víry nebo světového názoru, invalidity, věku nebo sexuální orientace.“

Také Charta základních práv Evropské unie (dále jen „Charta“) z r. 2000 má již článek zakazující diskriminaci z důvodu sexuální orientace.²⁸ Charta se měla stát pro státy právně závaznou přijetím Smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu, do níž byla včleněna. K tomuto přijetí ovšem nedošlo (a lze jen těžko odhadnout, zda se tak v budoucnosti vůbec stane) a Charta je v současnosti stále ještě právně nezávazným dokumentem.

Uvedené zásady dále provádí několik směrnic, které upravují zákaz diskriminace v zaměstnání a povolání²⁹ a dále i např. některé směrnice zakazující diskriminaci v systémech zaměstnaneckého penzijního připojištění a zákonného systému sociálního zabezpečení. Specifikem antidiskriminačního práva EU je skutečnost, že princip rovného zacházení převládá nad principem volného pohybu osob. Proto není možné vyloučit působení zákazu diskriminace v oblastech,

²⁸ Čl. 21 Charty: „Každá diskriminace z jakéhokoli důvodu, např. z důvodu pohlaví, rasy, barvy pleti, etnického nebo sociálního původu, genetických rysů, jazyka, náboženského vyznání nebo víry, politického nebo jakéhokoli jiného přesvědčení, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu, zdravotního postižení, věku či sexuální orientace se zakazuje.“

²⁹ Zejm. č. 2000/43/ES, č. 2000/78/ES, č. 2002/73/ES a č. 2004/113/ES

kde je možno volný pohyb omezit a jejichž úprava je jinak ponechána na vnitrostátním právu daného členského státu (např. armáda, policie).³⁰

Evropský parlament přijal již v r. 1984 rezoluci proti sexuální diskriminaci v zaměstnání a vyzval Komisi EU, aby nadále tuto formu diskriminace v evropském právu zakázala. V r. 1994 jiná rezoluce³¹ doporučovala členským státům přijmout právní úpravu soužití homosexuálních párů, jež by párům stejného pohlaví přiznávala stejná práva, jako mají manželské páry a to včetně práva adopce. Tato rezoluce byla připomenuta v r. 1998 dvěma dalšími rezolucemi³² a jednou rezolucí³³ v r. 2001. V rezoluci³⁴ z r. 2002 jsou členské státy opět žádány, aby uznávaly nesezdaná soužití - párů hetero- i homosexuálních - a přiznaly jim stejná práva, jako mají manželé, a umožnily uzavření manželství mezi osobami stejného pohlaví. Dále rezoluce členským zemím doporučuje, aby prosadily společný postup v oblasti boje proti diskriminaci homosexuálních mužů a žen. Na narůstající homofobii ve státech EU upozornil Evropský parlament v r. 2005 rezolucí o ochraně menšin a o opatřeních proti diskriminaci v rozšířené Evropě.³⁵

18.1.2006 vydal Evropský parlament rezoluci o homofobii v Evropě,³⁶ a to, jak dokument uvádí, vzhledem k sérii varovných událostí, které se v současné době objevily v několika členských státech.³⁷ Evropský parlament v této

³⁰ www.diskriminace.cz/dt-svet/smernice.phtml

³¹ Č. A3-0028/94

³² Č. B4-0824/98 a B4-0852/98

³³ Č. A5-0223/2001

³⁴ Č. A5-0451/2002

³⁵ Č. A-0140/2005

³⁶ Č. B6-0025, 0039, 0040, 0043/2006

³⁷ Jednalo se např. o zákazy pochodů homosexuálů, nenávistné projevy politických a náboženských vůdců, rozhánění demonstrací policií,

rezoluci tvrdě odsuzuje diskriminaci na základě sexuální orientace a vyzývá Komisi, aby ji zakázala ve všech oblastech, postarala se o to, aby státy transponovaly do svých právních řádů směrnici č. 2000/78/ES, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, a aby stíhala všechna porušování antidiskriminačních opatření. Komise a státy jsou dále nabádány k boji s homofobií, a to jmenovitě sdělovacími, administrativními, legislativními a právními prostředky. Státy mají ukončit diskriminaci partnerů téhož pohlaví v oblasti vlastnického, dědického, nájemního, daňového práva a práva sociálního zabezpečení a v neposlední řadě také uzнат homosexuály jako oběti nacismu ve 20. století. Na závěr je nutno podotknout, že žádná z rezolucí není bohužel pro státy právně závazná, vždy se jedná pouze o doporučení.

4. Zákaz diskriminace v právním řádu ČR

Z čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy ČR³⁸ vyplývá, že výše uvedené mezinárodní smlouvy jsou pro Českou republiku závazné a jejich ustanovení jsou nepochybně základními pilíři také pro činnost zákonodárce v oblasti lidských práv. Zároveň je potřeba poznamenat, že se každý (po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků) může dovolat svých práv vyplývajících z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod u Evropského soudu pro lidská práva.

homofobií motivované násilí a ústavní dodatky zakazující stejnopohlavní svazky.

³⁸ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Rovnost všech lidí je zakotvena v čl. 1 Listiny základních práv a svobod³⁹ (dále jen „LZPS“), čl. 3 LZPS zaručuje základní práva a svobody bez rozdílu všem osobám, podobně jako je princip nediskriminace vyjádřen ve zmíněných mezinárodních a evropských dokumentech. Jako důvod zakazující diskriminaci se zde však sexuální orientace neobjevuje.

Výslovný zákaz diskriminace na základě sexuální orientace byl jako součást "harmonizačního balíčku" EU do českého právního řádu poprvé zaveden v novele zákona o zaměstnanosti přijaté v roce 1999. Tento zákaz se pak začal objevovat i v dalších schválených a připravovaných předpisech: v zákoníku práce, v zákoně o vojácích z povolání či v návrhu zákona o státní službě.⁴⁰ Bez jakýchkoli diskusí a téměř nepozorovaně se v českém právním řádu objevila zvláštní ochrana před diskriminací na základě sexuální orientace při úpravě práv příslušníků národnostních menšin.⁴¹

Odhlédneme-li ovšem od těchto speciálních ustanovení v jednotlivých zákonech, neumožňuje zákaz diskriminace obsažený v čl. 3 LZPS efektivní zajištění práva na rovné zacházení a ochranu před diskriminací v praxi. Listina základních práv a svobod stanoví obecný zákaz diskriminace, ale již nedefinuje pojmy spojené s právem na rovné zacházení a ochranou před diskriminací a nestanoví, čeho se

³⁹ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

⁴⁰ Baršová, A.: Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?, Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity, Sociální studia, 2002, č. 7: Politika rodu a sexuální identity.

⁴¹ Zákon č.273 /2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin o změně některých zákonů. Druhá část tohoto zákona obsahuje změnu zákona o přestupcích (§ 49, odst. 1); přestupku proti občanskému soužití se dopustí ten, kdo "působí jinému újmu pro jeho (...) sexuální orientaci".

mohou oběti diskriminace domáhat (např. právo domáhat se upuštění od diskriminace, odstranění následků diskriminace, přiměřeného zadostiučinění).⁴² Poslanecká sněmovna proto 7.12.2005 schválila nový návrh zákona,⁴³ který by měl zajišťovat rovné postavení osob, bez ohledu na jejich rasu, pohlaví, věk nebo sexuální orientaci, a to zejména v přístupu ke vzdělání, zaměstnání, zdravotní péči, sociálním dávkám a bydlení. Senát ovšem tento návrh 26.1.2006 zamítl a vrátil ho do Poslanecké sněmovny, kde bude návrh znovu projednáván.

5. Zákaz diskriminace v právním řádu SRN

Právo na lidskou důstojnost formulované v čl. 1 odst. 1 Spolkové ústavy⁴⁴ (dále jen „Ústava“) je výchozím momentem při hledání antidiskriminačních ustanovení v německém právu. Čl. 3 odst. 1 Ústavy zakotvuje rovnost všech lidí před zákonem a v odst. 3 zákaz diskriminace z několika vypočtených důvodů, mezi nimiž ovšem důvod sexuální orientace chybí. Stejně je tomu i u čl. 33 odst. 2 Ústavy, který zakazuje diskriminaci při přístupu k veřejným funkcím, ale sexuální orientaci neuvádí.

Přímo ve svých zemských ústavách mají zákaz diskriminace z důvodu sexuální orientace zakotveny spolkové země Berlín, Braniborsko, Brémy, a Duryňsko.⁴⁵

⁴² Důvodová zpráva k návrhu zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon), sněmovní tisk č. 866/2005.

⁴³ Návrh zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon), sněmovní tisk č. 866/2005.

⁴⁴ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland z 23.5.1949 (BGBl.S.1)

⁴⁵ Art. 10 (2) Verfassung von Berlin, Gesetz- und Verordnungsblatt für Berlin vom 28. November 1995, S. 779

Na úrovni spolkového práva nalezneme antidiskriminační ustanovení týkající se sexuální identity v § 75 odst. 1 zákona o organizaci vztahů v podniku.⁴⁶ Další taková ustanovení v pracovním právu se pak objevují až v právních normách jednotlivých zemí. Příkladem mohou být zákony o zemských úřednících v Hamburku, Sársku, Dolním Sasku, nebo Berlíně. V Berlíně byl novelizován nejen tento, ale i některé další zákony z pracovně-právní oblasti tak, aby byly v souladu se spolkovým zákonem o registrovaném partnerství.⁴⁷ Novelizace se vztahují např. i na soudce, mediátory a soudní znalce, u nichž partnerský poměr k účastníku řízení vytváří překážku výkonu jejich činnosti v daném případě.⁴⁸

Mimo sféru pracovního práva lze najít zákaz diskriminace z důvodu sexuální orientace jen v několika málo zákonech jednotlivých zemí (např. školský zákon v Braniborsku, zákon o rozhlase v Sársku, zákon o nemocnicích v Hamburku).⁴⁹

Země ovšem musí svoji legislativu přizpůsobit zejména spolkovému zákonu o registrovaném partnerství. Stalo se tak již v Berlíně (viz výše), v Severním Porýní - Vestfálsku a ve Šlesvicku - Holštýnsku, částečně v Sasku.⁵⁰

Art. 12 (2) Verfassung des Landes Brandenburg vom 20. August 1992, (GVBl. I/92 S.298)

Art. 2 Landesverfassung der Freien Hansestadt Bremen vom 21. Oktober 1947 (Brem.GBl. S. 251)

Art. 2 (3) Verfassung des Freistaats Thüringen vom 25. Oktober 1993 (GVBl. S. 625)

⁴⁶ Betriebsverfassungsgesetz v. 15. Januar 1972, BGBI. 1972, 13

⁴⁷ Gesetz zur Beendigung der Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Gemeinschaften: Lebenspartnerschaften (Lebenspartnerschaftsgesetz - LPartG) v. 16.2.2001 (BGBI. I 2001, S. 266)

⁴⁸ <http://typo3.lsvd.de/128.0.html>

⁴⁹ www.lsvd.de/bund/antidiskriminierung/diskrim.html

⁵⁰ <http://typo3.lsvd.de/374.0.html>

Na spolkové úrovni obsáhlejší zákonná antidiskriminační úprava zatím chybí. V červnu 2005 byl ve Spolkovém sněmu konečně předložen návrh zákona, který má transponovat evropské antidiskriminační směrnice do německého práva.⁵¹ Nevyžadoval schválení Spolkové rady, ta ale využila svého práva a požádala o vyjádření zprostředkovatelský výbor (Vermittlungsausschuss). Celý proces byl přerušen předčasnými volbami do Spolkového sněmu a z toho důvodu musel být návrh předložen znovu.⁵² Stalo se tak v prosinci 2005 a jeho schválení je pravděpodobně pouze otázkou času. Na úrovni zemského práva se obecná antidiskriminační úprava jako v dosud jediné spolkové zemi objevila v Berlíně. Antidiskriminační zákon (zákon o rovném zacházení)⁵³ tam byl schválen v r. 2004 a tvoří první část zákona vydaného k čl. 10 odst. 2 berlínské ústavy.⁵⁴

⁵¹ Německu již hrozí sankce z důvodu propadnutí lhůty pro transpozici třech takových směrnic.

⁵² Entwurf eines Gesetzes zur Umsetzung europäischer Antidiskriminierungsrichtlinien, BT-Drs. 16/297 v. 19.12.2005

⁵³ Gesetz zur Gleichberechtigung von Menschen unterschiedlicher sexueller Identität (Gleichberechtigungsgesetz)

⁵⁴ Gesetz zu Artikel 10 Abs. 2 der Verfassung von Berlin (Gleichberechtigung von Menschen unterschiedlicher sexueller Identität) v. 24. Juni 2004, GVBl. Berlin 2004, 256

Kapitola III.

Registrované partnerství v České republice

1. Právní vývoj homosexuálního soužití na území ČR

1.1 Homosexualita v českých právních dějinách

Netolerantní postoje heterosexuální většiny k homosexuálům, které přetrvávaly celá staletí, se nepochybně nejvýrazněji projevovaly v ustanoveních trestního zákona. Karolínský trestní kodex z r. 1353 postihoval pohlavní styk mezi osobami stejného pohlaví smrtí. Trest smrti za homosexuální styky byl u nás zrušen až za vlády Josefa II. v r. 1787. V 18. století se v Evropě obecně ustoupilo od maximálního trestu za homosexuální chování, jeho penalizace ale trvala. Trest odnětí svobody byl ve většině evropských států zachován ještě v období mezi světovými válkami. Ke zpřísnění trestních postihů pak u nás došlo za okupace, kdy byli homosexuálové posíláni do koncentračních táborů.⁵⁵

Po 2. světové válce začal ve vyspělejších státech Evropy postupný proces dekriminlizace homosexuality. Československo bylo jedním z prvních států, kde byla její trestnost zrušena. Trestní zákon z r. 1950, v jehož § 241 byla homosexualita označena za trestný čin proti lidské důstojnosti, byl nahrazen novým trestním zákonem (dále jen „TZ“), který vstoupil v platnost v r. 1961.⁵⁶

Od r. 1961 tedy zůstalo na základě § 244 TZ trestným erotické jednání mezi lidmi stejného pohlaví pouze pro osoby starší 18 let, které se pohlavně stýkaly s osobou

⁵⁵ Brzek, A., Pondělíčková-Mašlová, J.: Třetí pohlaví, Scientia medica, Praha, 1992, s. 111

⁵⁶ Zákon č. 140/1961 Sb.

neplnoletou. Toto ustanovení vedlo v některých případech k různým kuriózním situacím. Např. bylo-li oběma partnerům 17 let, nebyli právně postižitelní, ale jakmile jeden z nich dosáhl věku plnoletosti, bylo jeho sexuální chování trestné až do dne, kdy dosáhl tohoto věku i druhý partner. Trestní zákon z r. 1961 však neznamenal konec diskriminace a nesvobody homosexuálně zaměřených lidí. Stát sice proti nim již nevystupoval otevřenými zákazy, nadále však zabraňoval vzniku organizací a sdružování těchto lidí a nepřipouštěl dostatečnou informovanost veřejnosti. Homosexuální projevy mimo soukromí byly na základě § 244 TZ posuzovány jako jednání vzbuzující veřejné pohoršení. Do konce 80. let existoval z téhož důvodu zákaz otiskování stejnopohlavních seznamovacích inzerátů. Přestoupením tohoto zákazu se vystavoval nebezpečí trestního stíhání šéfredaktor i jeho zástupce.⁵⁷ Státní bezpečnost vlastnila seznamy gayů, s nimiž mohla manipulovat a zneužívat je. Posun v této oblasti nastal až po listopadu 1989. S účinností od 1.7.1990 byl novelizován⁵⁸ trestní zákon tak, že byla zrovnoprávněna povolená věková hranice pro homosexuální i heterosexuální styky na 15 let.

Navzdory zásadní změně společenského rámce však další konkrétní změny v legislativní rovině přinesl teprve konec 90. let. Tyto změny se ovšem neprosadily primárně v celospolečenském dialogu, byly spíše vedlejším produktem procesu harmonizace českého právního řádu s právem EU. Evropský horizont se stal nedílným a determinujícím faktorem dalšího vývoje (podrobně viz Kapitola II.).

⁵⁷ Talandová, J.: Sociální postavení lesbických žen a alternativní rodinné modely v kontextu heterosexuální společnosti, 1.vydání, Praha, L-klub Lambda, 1997

⁵⁸ Zákon č. 175/1990 Sb.

1.2 Geneze zákona o registrovaném partnerství

V letech 1992 - 1993 připravovala vláda rodinně-právní novelu občanského zákoníku, ale paragrafy týkající se homosexuálních vztahů byly odmítnuty.

První legislativní návrh úpravy registrovaného partnerství vypracovalo ministerstvo spravedlnosti na podzim r. 1995. Tuto iniciativu vzápětí zamítla svým usnesením vláda, takže se k projednávání v poslanecké sněmovně vůbec nedostal.

V r. 1997 byl předložen první návrh zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví vzešlý z poslanecké iniciativy,⁵⁹ ale v r. 1998 byl ve sněmovně zamítnut již v prvním čtení. Registrované partnerství mělo mít podle návrhu smluvní charakter a stejné právní následky jako manželství. To neplatilo pro úpravu vztahů k nezletilým dětem. Ve smlouvě o vzniku registrovaného partnerství mohly být některé z právních následků vyloučeny a smlouvou ve formě notářského zápisu upraveny majetkové vztahy mezi partnery. Vláda ve svém usnesení⁶⁰ argumentovala tím, že v České republice zatím chybí objektivní sociologický a demografický průzkum, který by dokumentoval očekávané kladné přijetí navrhované právní úpravy společností. Rovněž bylo namítáno, že neexistuje komplexní rozbor dopadů předpokládaného, dokonce obdobného, použití úpravy manželství na navrhované registrované partnerství v jednotlivých oblastech právního řádu. Předložený návrh zákona představoval podle názoru vlády jen velice rámcovou a neúplnou právní úpravu.

⁵⁹ Návrh zákona o registrovaném partnerství osob téhož pohlaví, sněmovní tisk č. 359/1997

⁶⁰ Usnesení vlády České republiky z 21.1.1998, č. 36

Obsahově podobný, jen se změněným názvem, byl návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví⁶¹ z r. 1999, o němž bylo několikrát hlasováno, a nakonec ani ten neprošel. Námitky vlády⁶² spočívaly v tom, že v předloženém návrhu zákona nejsou vymezena základní práva a povinnosti partnerů, tj. žít spolu, být si věrni a vzájemně si pomáhat, ačkoli má mít jinak partnerské soužití stejné právní následky jako manželství. Také nebylo zřejmé, která vzájemná práva a povinnosti majetkového charakteru mohou partneři ve smlouvě o vzniku partnerského soužití vyloučit. Kritizováno bylo dále to, že partnerské soužití není v předloženém návrhu zákona vázáno výslovně na homosexuální orientaci, ale jen na podmínku stejného pohlaví. To vyvolávalo obavy ze zneužití úpravy k účelovému ekonomickému soužití osob téhož pohlaví. Vláda vyjádřila nesouhlas i s navrhovanou úpravou zrušení partnerského soužití soudem, jež byla výrazně rozdílná oproti úpravě rozvodu manželství a také z ní nevyplývalo, která ustanovení o majetkových následcích rozvodu by bylo možno při zániku partnerského soužití použít přiměřeně. V neposlední řadě mělo mít podle názoru vlády přijetí předloženého návrhu zákona přímý dopad na státní rozpočet.

V r. 2001 to byl právě vládní návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví,⁶³ spolu s návrhem zákona o změnách některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o

⁶¹ Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví a o změně a doplnění některých zákonů, sněmovní tisk č. 124/1999

⁶² Usnesení vlády České republiky z 10.3.1999, č. 189

⁶³ Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví, sněmovní tisk č. 1075/2001

partnerském soužití osob téhož pohlaví,⁶⁴ které lze považovat za (do té doby) nejpropracovanější. Partnerské soužití bylo vymezeno jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví, které vzniklo zákonem stanoveným způsobem. Ke zrušení partnerského soužití pak mohlo dojít soudním rozhodnutím. Jednalo se o statusový poměr a opuštěna tak byla koncepce partnerského soužití jako smluvního vztahu. Návrh upravoval práva a povinnosti partnerů, jejich společné jmění s odkazem na občanský zákoník, vztahy k nájemnímu bytu a k dětem. Ani tento návrh ale nepočítal s možností adopce či svěřením dítěte do pěstounské péče partnerů. Návrh byl poslaneckou sněmovnou vrácen vládě k přepracování. Vzhledem k blížícím se volbám do poslanecké sněmovny však byla možnost předložit přepracovanou verzi znovu již vyloučena.

Až v r. 2003 připravilo ministerstvo spravedlnosti nový návrh úpravy této materie, který nakonec nebyl ve vládě projednán, a dopracovala ho skupina poslanců. Tento nový návrh zákona o registrovaném partnerství⁶⁵ byl ve sněmovně předložen v r. 2004. Partnerům zaručoval například právo na informace o zdravotním stavu druhého partnera nebo dědická práva stejná, jako mají manželé. Adopce povoleny nebyly. V únoru 2005 nebyl návrh schválen kvůli jedinému chybějícímu hlasu. Pro návrh hlasovalo 82 ze 165 přítomných poslanců (potřeba bylo 83 hlasů).

⁶⁴ Návrh zákona o změnách některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví, sněmovní tisk č. 1076/2001

⁶⁵ Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, sněmovní tisk č. 650/2004

v řadě již poslední návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů⁶⁶ předložila skupina poslanců v dubnu 2005.

Zákon o registrovaném partnerství patřil vždy k nemnoha tématům, která pravidelně názorově rozdělují jednotlivé politické frakce. Jednotně proti úpravě soužití osob stejného pohlaví vždy hlasovala pouze KDU-ČSL. Podpory se norma dočkala většinou u levicových poslanců (z řad ČSSD a KSČM) a také poslanců Unie svobody, proti návrhům stála větší část poslanců ODS.

16. prosince 2005 Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR návrh zákona o registrovaném partnerství schválila výraznou převahou 86 : 54 hlasům a 26. ledna 2006 přijal návrh zákona Senát poměrem hlasů 45 : 14.

Zákon byl doručen prezidentovi k podepsání 2. února 2006. Prezident zákon o registrovaném partnerství nepodepsal a 16. února 2006 jej vrátil zpět do Poslanecké sněmovny.

Hlasování o vráceném zákonu proběhlo 15. března 2006. Pro jeho přijetí hlasovalo 101 poslanců, dosažena tak byla přesně hranice kvalifikované většiny poslanců potřebná pro přehlasování prezidentského veta.

Zákon o registrovaném partnerství vstoupil v platnost 15.3.2006, účinnosti nabývá prvním dnem třetího kalendářního měsíce následujícího po dni vyhlášení. Podle toho, zda dojde k jeho vyhlášení ve Sbírce zákonů v březnu či dubnu, nabude zákon účinnosti 1.6.2006 nebo 1.7.2006.

⁶⁶ Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, sněmovní tisk č. 969/2005

2. Důvody pro přijetí zákona o registrovaném partnerství

V této subkapitole budou nejprve heslovitě uvedeny argumenty, které zazněly při projednávání zákona o registrovaném partnerství z řad jeho zastánců i odpůrců, a následně jejich výklad, jenž bude zahrnovat důvody a cíle právní úpravy svazků osob stejného pohlaví.

Argumenty pro přijetí zákona o registrovaném partnerství:

- a) prohloubení lidských a občanských práv
- b) ukončení diskriminace a zrovnoprávnění homosexuální menšiny
- c) řešení sociálních, ekonomických, daňových a právních problémů homosexuální menšiny
- d) uznání důležitosti párového soužití dvou osob stejného pohlaví, stabilizace partnerských vztahů těchto osob
- e) potírání homofobie (tj. strachu z homosexuality jako z neznámého a nebezpečného jevu, odporu a nenávisti k jejím nositelům)
- f) zlepšení společenského přijetí homosexuálních osob a párů, lepší začlenění homosexuálních párů do širší rodiny
- g) snížení psychiatrické nemocnosti této skupiny osob, která často vyplývá z pocitů osamění a nejasného postavení ve společnosti
- h) příznivý vliv na zdravotní stav, snížení rizika nákazy pohlavně přenosnými chorobami
- i) nulový zásah do práv a svobod heterosexuálních osob

Argumenty proti přijetí zákona o registrovaném partnerství:

- a) zákon o registrovaném partnerství nesouvisí s lidskými právy zajištěnými Ústavou ČR a Listinou základních práv a svobod, homosexuálům nejsou žádná práva upírána
- b) zákonná úprava svazků dvou osob stejného pohlaví není potřeba, partneři si své vztahy mohou upravit smluvně
- c) registrované partnerství nepatří do rodinného práva
- d) snížení hodnoty a významu manželství a klasické rodiny
- e) vytvoření předpokladů pro budoucí umožnění adopce dětí homosexuálními páry, nevhodnost takových svazků pro výchovu dětí
- f) zákon o registrovaném partnerství odporuje křesťanské tradici a je neslučitelný s křesťanskými hodnotami, obava z následného morálního úpadku společnosti
- g) registrované partnerství osob stejného pohlaví vede k diskriminaci heterosexuálních párů
- h) zatížení státního rozpočtu z důvodů daňových výhod
- i) zneužití institutu registrovaného partnerství k majetkové trestné činnosti, daňovým a nájemním podvodům a při legalizaci pobytu cizinců v ČR

Následuje vysvětlení předchozích bodů, jež vyvrací argumenty, které směřovaly proti přijetí zákona o registrovaném partnerství při jeho projednávání. Účelem tohoto rozboru je především poukázat na prospěšnost nové právní úpravy:⁶⁷

I. To, že partneři dosud neměli možnost svůj život v dlouhodobém partnerském svazku právně zakotvit, je

⁶⁷ Toto shrnutí bylo zpracováno podle důvodové zprávy k návrhu zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, sněmovní tisk č. 969/2005 a podle informací dostupných na internetových stránkách www.partnerství.cz/rp-argumenty.

strukturálním projevem homofobie a stojí v přímém rozporu se zásadami osobní svobody a rovnosti, nediskriminace na základě „jiného postavení“ a dosažitelnosti práva,⁶⁸ které zaručuje Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, Amsterodamská smlouva i mezinárodní úmluvy.

- II. Ústava ČR a Listina základních práv a svobod (dále jen „LZPS“) jsou (samozřejmě kromě evropských dokumentů) základními pilíři při posuzování diskriminace osob na základě sexuální orientace (viz Kapitola II.) a vzhledem k současné společensko-právní situaci je nepochybně potřeba zdůraznit Čl. 10 odst. 1 LZPS: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost...“ a Čl. 10 odst. 2 LZPS: „Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.“ Existuje názor, podle něhož bylo neoprávněným zásahem do soukromí homosexuálních párů již to, že český právní řád soukromý partnerský život gayů a lesbiček vůbec neuznával.
- III. Právní stabilizace partnerských vztahů osob téhož pohlaví posiluje nejen lidská a občanská práva partnerů, ale také jejich motivaci setrvat v dlouhodobém svazku. To pozitivně ovlivní jejich sociální i ekonomické postavení.
- IV. Zákonná úprava řeší mnoho praktických problémů společného soužití párů stejného pohlaví (dále viz Kapitola III. 3.), které vznikají nejčastěji při

⁶⁸ Čl. 3 odst 1 Ústavy ČR: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, (...) nebo jiného postavení.“ Je nepochybné, že gayové a lesbičky jsou kvůli své odlišné sexuální a citové orientaci v „jiném postavení“ s ohledem na dosažitelnost práva pro své soužití.

kontaktu s úřady a institucemi.⁶⁹ Vztahy mezi partnery lze samozřejmě upravit také smluvně, avšak pouze v soukromoprávních záležitostech, nelze upravit veřejnoprávní vztahy.

- v. K argumentu, že registrované partnerství nepatří do rodinného práva, lze uvést zejména následující: Vykazuje-li partnerské soužití určité, zákonem, popř. ustálenou judikaturou stanovené znaky, jde o kohabitaci, která se pak posuzuje obdobně jako manželství, např. pokud jde o majetek, bydlení, dědění, právo na výživné, popř. i v rovině veřejnoprávní - daně, sociální dávky apod. Dokonce lze říci, že v této oblasti už dávno platí, že rodinu tvoří ti, kdo spolu tvoří společnou domácnost.⁷⁰ Paragrafy zákona o registrovaném partnerství budou vždy do jisté míry kopírovat ustanovení o manželech v zákonu o rodině, protože soužití dvou gayů nebo lesbiček je obdobné jako soužití manželů. Také vzhledem k tomu, že jde o statusový institut, je koncepce i konstrukce vzniku (i zániku) partnerství zásadně shodná s koncepcí i konstrukcí vzniku (i zániku) manželství.⁷¹
- VI. Výsadní postavení manželství bývá odůvodňováno tím, že se v manželství vychovávají děti. Ovšem ne všechny manželské páry děti opravdu vychovávají (např. děti nechtějí, nebo je mít nemohou), naopak mnoho dětí je

⁶⁹ Podle www.partnerstvi.cz to jsou zejm. zdravotnická zařízení, zaměstnavatelé, finanční úřady, banky, pojišťovny, spořitelny, pošta, pohřební ústavy, bytové odbory, majitelé domů a bytová družstva, policie a soudy.

⁷⁰ Radvanová, S. - Zuklínová, M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, 1. vydání Praha, C.H.Beck, 1999, s. 204

⁷¹ Radvanová, S. - Zuklínová, M.: Občanské právo hmotné, Svazek III., Díl čtvrtý: Rodinné právo, ASPI Publishing, Praha, 2002, s. 72

fakticky vychováváno gay a lesbickými páry. Počet lesbiček a gayů, kteří mají dítě a žijí s ním, není známý. V odborné literatuře se odhady pohybují v rozpětí od 2 do 30 procent.⁷² Na tyto děti, jejich práva a právní jistotu by měl zákon pamatovat, což se v případě zákona o registrovaném partnerství v plné míře nestalo. Zároveň nejsou povoleny adopce dětí homosexuálními páry.

VII. Tradiční rodina je v současnosti ohrožována zcela jinými faktory,⁷³ než je institut registrovaného partnerství. Homosexuální svazek je potřeba chápat jako rodinu, která ovšem existuje vedle rodiny „klasické“, a nemůže ji z toho důvodu nijak ohrožovat. Zákon naopak posílí rodinné společenství díky stabilitě a společenskému uznání partnerství jeho členů a materiálně tím, že jeho členové budou zaopatřeni a případně předávané rodinné statky „zůstanou v rodině“.

VIII. Jedná-li se o odpor katolické církve, stejně jako dalších křesťanských⁷⁴ (a jiných) církví k institucionalizaci homosexuálních svazků, je nutno připomenout, že je Česká republika podle Ústavy ČR

⁷² Buba, H.P. - Vaskovics, L.A.: Studie im Auftrag des Bundesministeriums der Justiz - Benachteiligung gleichgeschlechtlich orientierter Personen und Paare, 2000

⁷³ Těmi jsou zejm. snížení porodnosti a pokles počtu sňatků, zvýšená rozvodovost, nový trend nepartnerského života, tzv. „single-style“, nárůst nesezdaných párů a osamělých rodičů vychovávajících děti, náhradní a adoptivní rodiny.

⁷⁴ Pro křesťany nejdůležitější části bible, evangelia, se o homosexualitě nikde výslovně nezmiňují. Na nepřípustnost homosexuálního chování bývá usuzováno z některých pasáží Starého zákona. V interpretaci těchto biblických zmínek o homosexualitě ale není mezi morálními teology shoda. Zastánci liberálního výkladu dokonce tvrdí, že se tyto texty homosexuality vůbec netýkají, nebo že měly platnost jen v době svého vzniku a pro současnou společnost již doslovně neplatí. Odpůrci pak trvají na tradičním výkladu a považují jakékoli homosexuální chování za odporující Božímu řádu.

sekulární zemí, která se nepřiklání k žádné víře nebo náboženskému vyznání. Kromě toho lze uvést, že zákon o registrovaném partnerství vychází z tradice monogamních vztahů založených na vzájemné lásce, úctě, péči a podpoře, tedy nejen na lidských, ale zároveň i na křesťanských hodnotách.

- IX. Heterosexuální dvojice mají možnost volby: nesezdané soužití, tedy právní postavení jako druh - družka, nebo manželství. Homosexuálové takovou možnost nemají, a kdyby zákon o registrovaném partnerství nebyl schválen, byli by i nadále diskriminováni nemožností uzavření plnohodnotného svazku. K argumentu potencionální diskriminace heterosexuálních párů tímto zákonem lze uvést jen nízkou pravděpodobnost zájmu heterosexuálních párů o využití institutu, který se podobá manželství, ale poskytuje méně práv.
- X. Možnosti a důvody zneužití institutu registrovaného partnerství jsou téměř nulové. V zákoně o registrovaném partnerství neexistuje úprava společného jmění, není usnadněn proces při povolování pobytu na území České republiky a udělování českého státního občanství cizím státním příslušníkům.
- XI. Zákon o registrovaném partnerství nebude mít dopad na státní rozpočet, ani na ostatní veřejné rozpočty. Předpokládá se, že případné náklady na činnost matričních úřadů, soudů nebo dalších úřadů v souvislosti s registrovaným partnerstvím bude možno pokrýt v rámci příslušných rozpočtových kapitol.

3. Struktura zákona a jeho jednotlivá ustanovení

Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů má dvacet částí. První část zavádí samotný institut registrovaného partnerství, další části jej následně zakotvují v českém právním řádu tak, že mění některé zákony, jež se registrovaného partnerství mohou dotýkat.

V následujícím textu jsou uváděny odkazy vždy na jednotlivé paragrafy tohoto zákona. Jedná-li se o ustanovení jiných zákonů, jsou tyto vždy uvedeny se svým číselným označením a názvem. Pojmy „partner“ nebo „partneři“ označují zároveň i „partnerku“, „partnerky“.

3.1 Založení registrovaného partnerství

K zásadním charakteristikám registrovaného partnerství patří trvalost společenství a zákonem upravený způsob jeho vzniku, jenž podléhá kogentním pravidlům, protože registrované partnerství se zakládá jako statusový vztah. Registrované partnerství (dále jen "partnerství") je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví,⁷⁵ které vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství.⁷⁶ Prohlášení se činí před matrikářem⁷⁷ na základě otázky, položené osobám vstupujícím do partnerství, zda chtějí spolu vstoupit do partnerství.⁷⁸ Ještě před učiněním prohlášení musí osoby výslovně uvést,

⁷⁵ § 1 odst. 1

⁷⁶ § 2 odst. 1

⁷⁷ § 9 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

⁷⁸ § 3 odst. 1

že jim nejsou známy okolnosti vylučující vstup do partnerství.⁷⁹

3.1.a Podmínky a překážky vzniku registrovaného partnerství
podmínkou vstupu do partnerství je, aby alespoň jedna z osob vstupujících do partnerství byla státním občanem České republiky.⁸⁰

Do partnerství nemohou vstoupit následující osoby:⁸¹

- osoby navzájem příbuzné v linii přímé a sourozenci;
- osoba, která nedosáhla věku 18 let;⁸²
- osoba, která nemá způsobilost k právním úkonům;
- osoba, která již dříve uzavřela manželství a toto manželství trvá;
- osoba, která již dříve vstoupila do partnerství nebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v zahraničí, a toto partnerství nebo obdobný svazek trvá.

Důvodová zpráva uvádí, že vzhledem k dosud nevyjasněným poměrům, zejména evropským, pokud jde nejen o uznávání partnerství, ale i o jednotný přístup k jeho úpravě, není možno připustit, aby do partnerství v České republice vstupovali dva cizí státní příslušníci. Tato úprava se tedy zcela liší od normy v SRN, kde uzavření partnerství jinými než německými státními příslušníky umožněno je.

Ustanovení o vyloučení možnosti vstoupit do partnerství pro osoby, jejichž partnerství uzavřené v zahraničí trvá, je

⁷⁹ § 3 odst. 2

⁸⁰ § 4 odst. 2

⁸¹ § 4 odst. 4

⁸² Není zde přejata konstrukce podmínky zletilosti jako u manželství a vstup do partnerství v tomto bodě není upraven obdobně jako manželství, kdy soud může z důležitých důvodů povolit uzavření manželství nezletilému staršímu než šestnáct let (§ 13 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině).

obsahově nedostatečné vzhledem k chybějícímu zákazu také pro osoby, jež uzavřely partnerství v ČR. V budoucnu tedy hrozí nebezpečí, že by tyto osoby mohly uzavřít za trvání svého předchozího i další partnerství, což odporuje podstatě institutu registrovaného partnerství, a zákon je nutno v tomto ohledu co nejdříve novelizovat. Pro doplnění uvádím, že není upraven ani trestní postih současného uzavření dvou svazků, jako je tomu v případě ustanovení trestního zákona o dvojm manželství.⁸³

3.1.b Registrace partnerství

Prohlášení o vstupu do partnerství musí být učiněno osobně před matričním úřadem v kraji, který je podle místa trvalého pobytu alespoň jedné z osob vstupujících do partnerství příslušný k přijetí prohlášení. Tyto matriční úřady budou určeny ve vyhlášce ministerstva vnitra.⁸⁴ Není-li žádná z osob přihlášená k trvalému pobytu na území České republiky, je příslušným matričním úřadem úřad pověřený vedením zvláštní matriky.⁸⁵

Při prohlášení o registrovaném partnerství je nutné předložit doklady k prokázání osobních údajů budoucích partnerů a k ověření, že jsou splněny podmínky k učinění tohoto prohlášení. Odlišně je upraven rozsah dokladů, které předkládá občan ČR a které předkládá cizinec.⁸⁶

⁸³ § 210 zákona č. 140/1961 Sb. (trestní zákon)

⁸⁴ § 2 odst. 2

⁸⁵ Tím je podle ustanovení § 3 odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů Úřad městské části Brno - střed.

⁸⁶ §§ 23 - 26

Partnerství se zapisuje do knihy registrovaného partnerství⁸⁷ a na místo rodinného stavu v občanském průkazu partnera a v jiných veřejných listinách, ve kterých je rodinný stav uváděn.⁸⁸ Úprava společného příjmení partnerů se v zákoně neobjevila. Vzhledem k zákonu o matrikách, jménu a příjmení⁸⁹ a jeho novelizaci v r. 2004 je pouze stanoveno, že se příjmení žen zapisuje v souladu s pravidly českého pravopisu, ale na žádost lze uvést její příjmení v mužském tvaru, jde-li o

- cizinku,
- občanku, která má bydliště v cizině,
- občanku, jejíž partnerka je cizinka, nebo
- občanku, která je jiné než české národnosti.

Podle zákona o registrovaném partnerství stanoví způsob uvádění příjmení žen v knize registrovaného partnerství a na dokladu o partnerství ministerstvo vnitra vyhláškou.⁹⁰

Obdobně jako je tomu u narození, uzavření manželství a úmrtí, jedná se při prohlášení registrovaném partnerství o skutečnosti osobního stavu, a proto je registrace partnerství zavedena jako státní evidence fyzických osob téhož pohlaví, které učinily prohlášení na území České republiky.⁹¹ Působnost při registraci⁹² vykonávají nejen příslušné matriční úřady, ale také krajské úřady, jež provádějí nejméně jednou ročně kontrolu vedení knihy registrovaného partnerství a sbírky listin u příslušného matričního úřadu ve svém správním obvodu, a ministerstvo

⁸⁷ § 18

⁸⁸ § 38

⁸⁹ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

⁹⁰ § 40 písm. f

⁹¹ § 18

⁹² § 19

vnitru, které vykonává dozor nad výkonem působnosti krajských úřadů.

Příslušný matriční úřad vede knihu registrovaného partnerství a sbírku listin ke knize registrovaného partnerství, vydává výpisy z knihy registrovaného partnerství a potvrzení o údajích uváděných ve sbírce listin, dále umožňuje nahlížení do knihy registrovaného partnerství a do sbírky listin a pořizování výpisů a opisů.⁹³ V zákoně je určen rozsah údajů zapisovaných do knihy registrovaného partnerství, stanoveny některé pojmy a postupy příslušných matričních úřadů při zápisech do knihy registrovaného partnerství a upraveno je také vedení sbírky listin příslušnými matričními a krajskými úřady.⁹⁴

3.1.c Neexistence a neplatnost partnerství

Nejsou-li splněny podmínky pro vstup do partnerství, partnerství nevznikne.⁹⁵

Soud prohlásí partnerství za neplatné, vzniklo-li i přes to, že „vstupu do partnerství bránil zákonný zákaz“.⁹⁶ Tuto formulaci nelze považovat za odpovídající vzhledem k tomu, že právní úprava není koncipována na základě zákazu či povolení vstupu do registrovaného partnerství, nýbrž na základě splnění či nesplnění podmínek vstupu do registrovaného partnerství. V každém případě se o tomto partnerství presumuje, že nevzniklo.

Návrh, aby soud prohlásil, že partnerství nevzniklo nebo že je neplatné, může podat ten, kdo na věci prokáže právní zájem, tedy především některý z partnerů, nebo také jeho

⁹³ § 20

⁹⁴ §§ 27 - 37

⁹⁵ § 5

⁹⁶ § 6 odst. 1

příbuzný, zvláště potomek. To, že partnerství nevzniklo nebo že je neplatné, rozhodne soud i bez návrhu.⁹⁷

3.2 Právní účinky registrovaného partnerství

3.2.a Práva a povinnosti partnerů obecně

Partneři mají v partnerství stejné povinnosti a stejná práva a o záležitostech partnerského soužití rozhodují oba partneři společně. Nedohodnou-li se v podstatných věcech, rozhodne na návrh některého z nich soud.⁹⁸

Partner je oprávněn zastupovat druhého partnera v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění. Jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerství zavazuje oba partnery společně a nerozdílně. To platí pro závazky vzniklé v době trvání partnerství, i v případě, že partnerství následně bylo prohlášeno za neplatné nebo zaniklo. Uvedené neplatí, pokud jiné osobě bylo známo, že druhý partner tyto účinky proti ní výslovně vyloučil.⁹⁹

Uspořádání majetkových poměrů partnerů je ponecháno na jejich smluvním ujednání, neboť v zákoně není upraven vznik společného jmění partnerů. Podle návrhu zákona z r. 2001¹⁰⁰ se mělo společné jmění partnerů řídit občanským zákoníkem. Z obavy ze zneužití registrovaného partnerství k majetkové trestné činnosti bylo v dalších letech toto ustanovení vypuštěno, aby měl návrh zákona v důsledku toho větší naději na schválení v Parlamentu.

⁹⁷ § 7

⁹⁸ § 8

⁹⁹ § 9

¹⁰⁰ Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví, sněmovní tisk č. 1075/2001

Registrované partnerství tedy vznik společného jmění partnerů nezakládá.

3.2.b Vyživovací povinnost

Partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost,¹⁰¹ která je stanovena obdobně, jako je tomu mezi manželi, v zásadě se tedy přebírá platná právní úprava zákona o rodině. Vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí. Neplní-li jeden z partnerů tuto povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost. Rozsah vyživovací povinnosti se stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou partnerů byla zásadně stejná.

Z úpravy vyživovací povinnosti mezi manželi se vychází také v případě zrušení partnerského soužití, kdy může bývalý partner, který není schopen se sám živit, žádat od bývalého partnera, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Pokud mezi partnery nedojde k dohodě, rozhoduje výživném a jeho výši soud na návrh jednoho z bývalých partnerů. Rovněž lze zvýhodnit partnera, který se na rozvratu nepodílel, a kterému lze až po dobu tří let přiznat výživné v rozsahu, jako za trvání partnerského soužití. Tato vyživovací povinnost mezi bývalými partnery předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům.

Určení výše výživného, jeho splatnost, promlčení opětujících se plnění a zánik práva na výživné jsou upravena stejně jako v zákoně o rodině.

¹⁰¹ §§ 10 - 12

3.2.c Vztahy k nájemnímu bytu

Do občanského zákoníku je vložen nový § 705a nazvaný „Vztahy k nájemnímu bytu v registrovaném partnerství“. Ten ustanovuje, že osoba, která uzavřela registrované partnerství, má po dobu trvání partnerství právo užívat byt, jenž je v nájmu druhého partnera, a má práva s tím spojená. Těmi jsou právo užívat společné prostory a zařízení domu a požívání plnění, jejichž poskytování je s užíváním bytu spojeno.¹⁰² Právo užívání bytu zaniká zrušením, popřípadě vyslovením neplatnosti nebo neexistence partnerství.

Vyloučen je vznik společného nájmu bytu, jehož nájemcem je jeden z partnerů, pouhým uzavřením partnerství. Stejně tak společný nájem bytu nevzniká, pokud se stane jeden z partnerů nájemcem bytu za trvání partnerství. Ustanovení umožňující vznik společného nájmu bytu dohodou¹⁰³ tím nejsou dotčena.

Při přechodu nájmu bytu v případě smrti nájemce je partner nově zahrnut do výčtu osob, které se stávají (společnými) nájemci bytu, nejde-li o byt ve společném jmění manželů,¹⁰⁴ což by bylo v případě přechodu nájmu bytu na partnera pojmově vyloučeno. Pozůstalý partner musí samozřejmě spolu s ostatními nájemci prokázat, že s partnerem v den jeho smrti žil ve společné domácnosti a nemá vlastní byt.

3.2.d Ustanovení týkající se dítěte partnera

Existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěřením jeho dítěte do jeho výchovy.¹⁰⁵ Statusový vztah

¹⁰² § 688 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník)

¹⁰³ § 700 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník)

¹⁰⁴ § 706 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník)

¹⁰⁵ § 13 odst. 1

partnerství nemá na statusový vztah rodičovství žádný vliv (stejně jako v obdobné situaci statusové vztahy manželství a rodičovství). Partner je nadále samostatně posuzovaným rodičem svého dítěte. Zejména je vyloučeno, aby vstup do partnerství mohl mít za následek omezení rodičovských práv této osoby. Partner, který je rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků, tak aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Pokud jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner. Povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte se vztahují i na tohoto partnera.¹⁰⁶

3.2.e Zákaz adopce

Osvojení dítěte registrovanými partnery, resp. kterýmkoliv z partnerů, v době trvání partnerství je zakázáno.¹⁰⁷ Důvodem je preference náhradní výchovy dítěte heterosexuálním párem. Právo adopce tedy partnerům přiznáno není, a to ani v omezené míře, jak je tomu v německé právní úpravě.

Zákaz pěstounské péče a poručnictví, který se objevil v předchozím návrhu zákona,¹⁰⁸ ovšem chybí. Zde se tedy pro registrované páry otvírá možnost získání dětí do výchovy, což bude samozřejmě záviset na postoji a rozhodování příslušných úřadů a zároveň i na společenské akceptaci takové možnosti. Při svěřením dítěte do výchovy ovšem nemá

¹⁰⁶ § 13 odst. 3

¹⁰⁷ § 13 odst. 2

¹⁰⁸ Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví, sněmovní tisk č. 1075/2001

pěstoun nebo vychovatel plná rodičovská práva a na výchovu přispívá finančními prostředky stát.

3.2.f Dědické právo

Zákon o registrovaném partnerství doplňuje¹⁰⁹ ustanovení občanského zákoníku o dědění ze zákona.¹¹⁰ Pozůstalý partner je tak zařazen do první dědické skupiny spolu s dětmi a manželem zůstavitele. Souběžná existence partnerství a manželství se vylučuje, pozůstalý partner se tudíž stává zákonným dědicem první třídy vedle zůstavitelových dětí a dědí spolu s nimi rovným dílem. V případě, že nedědí zůstavitelovi potomci, dědí pozůstalý partner ve druhé třídě, spolu se zůstavitelovými rodiči a těmi, kdo žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Dědici druhé třídy dědí stejným dílem, partner však nabývá nejméně polovinu dědictví.

3.2.g Právní účinky vyplývající z jiných zákonů

Zákon o registrovaném partnerství mění ve své části druhé až devatenácté řadu zákonů a zasahuje tak soukromo- i veřejnoprávní sféru. Stěžejní momenty nové právní úpravy s odkazy na příslušné zákony jsou uvedeny v následujících bodech:

- V zákoně o rodině je upravena neslučitelnost partnerství a manželství.¹¹¹ Manželství nemůže být uzavřeno s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství trvá.

¹⁰⁹ § 45

¹¹⁰ Konkrétně jsou to § 473 odst. 1, § 474 a § 475 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník).

¹¹¹ § 6, § 11 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

- Partner je osobou blízkou podle občanského zákoníku, trestního zákona¹¹² a podle zákona o přestupcích¹¹³ a po smrti svého partnera může uplatňovat právo na ochranu jeho osobnosti.¹¹⁴
- Partner má podle trestního řádu právo odepřít výpověď jako svědek,¹¹⁵ v případě trestního stíhání se souhlasem poškozeného je partner zařazen ve vztahu k poškozenému vedle manžele a druha.¹¹⁶ Partner může zvolit obviněnému obhájce¹¹⁷ a podat odvolání ve prospěch obžalovaného.¹¹⁸
- Procesní otázky a postupy týkající se řízení o rozvodu manželství jsou vztaženy na řízení o zrušení, neplatnosti nebo neexistenci partnerství a rozhoduje o nich soud. Jedná se např. o nesouhlas účastníka se zpětvzetím návrhu, provedení důkazu výsledkem účastníka, zastavení řízení, zemře-li partner před skončením řízení, úprava nákladů řízení, a rovněž v řízení o opravných prostředcích je zajištěna stejná úprava jako u rozvodu manželství.¹¹⁹
- Stejně jako nemůže vzniknout pracovněprávní vztah mezi manželi, nemůže vzniknout ani mezi partnery.¹²⁰ V zákoníku práce se za osamělé osoby nepovažují ty,

¹¹² § 116 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník) a § 89 odst. 8 zákona č. 140/1961 Sb. (trestní zákon)

¹¹³ § 68 odst. 4 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích

¹¹⁴ § 15 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník)

¹¹⁵ § 100 odst. 1, 2 zákona č. 141/1961 Sb. (trestní řád)

¹¹⁶ § 163 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. (trestní řád)

¹¹⁷ § 37 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. (trestní řád)

¹¹⁸ § 247 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb. (trestní řád)

¹¹⁹ Výčet změněných ustanovení občanského soudního řádu, zákona č. 99/1963 Sb., je v § 44 zákona o registrovaném partnerství.

¹²⁰ § 269 zákona č. 65/1965 Sb. (zákoník práce)

které žijí s partnerem.¹²¹ To samé platí i pro účely poskytování peněžité pomoci v mateřství.¹²²

- Partneři jsou společně posuzovanými osobami pro účely zákona o životním minimu¹²³ a o státní sociální podpoře.¹²⁴
- Je-li odpovědným zástupcem podnikatele podle živnostenského zákona jeho partner, není k tomuto podnikateli v pracovněprávním vztahu.¹²⁵ Partner může pokračovat v živnosti při úmrtí svého partnera, který byl podnikatelem, i když není dědicem, je-li spoluvlastníkem majetku používaného k provozování živnosti.¹²⁶
- V nemocnicích a podobných zařízeních má partner právo na informace o druhém partnerovi. Do okruhu osob, které je lékař povinen vhodným způsobem poučit o povaze onemocnění a o potřebných výkonech, je partner uveden vedle členů rodiny nemocného.¹²⁷

3.3 Zánik registrovaného partnerství

Základní ustanovení o zániku partnerství¹²⁸ odpovídají specifické statusové povaze partnerství. Na rozdíl od předchozích navrhovaných úprav neumožňuje zákon zrušit partnerství zjednodušeně, totiž dohodou partnerů. Zrušení

¹²¹ § 274 zákona č. 65/1965 Sb. (zákoník práce)

¹²² § 10 odst. 2 zákona č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění

¹²³ Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu

¹²⁴ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

¹²⁵ § 11 odst. 1 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání

¹²⁶ § 13 odst. 1 písm. b) a c) zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání

¹²⁷ § 23 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

¹²⁸ §§ 14 - 17

partnerství je upraveno obdobně jako je tomu u manželů, kde soud rozhoduje i v případě, kdy se manželé na rozvodu dohodnou. Partnerství zaniká smrtí jednoho z partnerů nebo prohlášením jednoho partnera za mrtvého nebo zrušením rozhodnutím soudu.

Jestliže bylo prohlášení za mrtvého zrušeno, protože se zjistilo, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, žije, má se za to, že jeho partnerství nepřetržitě trvalo. Pokud ale jeho partner mezitím uzavřel nové partnerství nebo manželství, dřívější partnerství se neobnoví.

Soud rozhodne o zrušení partnerství na návrh jednoho z partnerů, prokáže-li žalobce, že partnerský vztah již fakticky netrvá. Jestliže se k návrhu na zrušení partnerství druhý partner připojí, soud nezkoumá, zda partnerský vztah již fakticky netrvá, a rozhodne o zrušení partnerství.

4. Shrnutí

Po více než deseti letech, kdy se v České republice poprvé objevila myšlenka úpravy právního postavení homosexuálních párů, vstoupil v platnost zákon, který do českého práva zavádí nový rodinně-právní institut - registrované partnerství. Tento institut má garantovat právní jistotu pro soužití dvojic stejného pohlaví v právním řádu České republiky.

Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů je v souladu s ústavním pořádkem České republiky, s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, a se závaznými právními akty Evropských Společenství.

Upravuje uzavírání partnerství, podmínky pro jeho zrušení nebo zánik, vzájemné majetkoprávní vztahy partnerů, jejich práva a povinnosti vůči sobě navzájem, vůči institucím a vůči státu. Novelizuje zároveň řadu předpisů, jež jsou pro názornost uvedeny v následujícím přehledu:

- Trestní zákon, č. 140/1961 Sb.
- Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), č. 141/1961 Sb.
- Zákon o rodině, č. 94/1963 Sb.
- Občanský soudní řád, č. 99/1963 Sb.
- Občanský zákoník, č. 40/1964 Sb.
- Zákoník práce, č. 65/1965 Sb.
- Zákon o péči o zdraví lidu, č. 20/1966 Sb.
- Zákon o prodloužení mateřské dovolené o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, č. 88/1968 Sb.
- Zákon České národní rady o přestupcích, č. 200/1990 Sb.
- Zákon o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), č. 455/1991 Sb.
- Zákon o životním minimu, č. 463/1991 Sb.
- Zákon České národní rady o soudních poplatcích a poplatku za výpis z rejstříku trestů, č. 549/1991 Sb.

- Zákon České národní rady o správě daní a poplatků, č. 337/1992 Sb.
- Zákon o státní sociální podpoře, č. 117/1995 Sb.
- Zákon o občanských průkazech, č. 328/1999 Sb.
- Zákon o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), č. 133/2000 Sb.
- Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, č. 301/2000 Sb.
- Zákon o zaměstnanosti, č. 435/2004 Sb.

v dalších bodech jsou shrnuty některé problematické momenty zákona o registrovaném partnerství:

- Osoby vstupující do partnerství výslovně uvádějí, že jim nejsou známy okolnosti vylučující vstup do partnerství. Na rozdíl od manželství ale nemusí prohlašovat, že znají své majetkové poměry a zdravotní stav.
- Do partnerství nemohou vstoupit osoby navzájem v linii přímé a sourozenci, vynecháno je ale již z nejasných důvodů ustanovení vylučující sourozence osvojením, jako je tomu v zákoně o rodině.
- Z mezinárodního hlediska se může zdát diskriminační podmínka uzavření partnerství spočívající ve státním občanství alespoň jedné z osob vstupujících do partnerství. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním¹²⁹ zůstal nezměněn.
- Zcela chybný je zákaz vstupu do partnerství pouze osobě žijící v partnerském nebo obdobném svazku osob stejného pohlaví, do něhož tato osoba dříve vstoupila v zahraničí, čímž není zohledněno uzavření a trvání partnerství v ČR, jež by mělo zakládat identickou zákonnou překážku uzavření nového partnerství (také viz s. 34).

¹²⁹ Zákon č. 97/1963 Sb.

▪ Partneři mají v partnerství stejné povinnosti a stejná práva. Jejich výčet však na rozdíl od zákona o rodině chybí. V zákoně není výslovně uvedena povinnost partnerů žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si apod., jako je tomu mezi manželi. V důsledku toho není jasné, jak bude jeden z partnerů prokazovat, že partnerský vztah již fakticky netrvá, a jakým způsobem bude následně rozhodovat soud o zrušení partnerství na návrh tohoto žalobce. Nikde v zákoně není stanoveno, podle jakých znaků lze určit, jestli vztah trvá či netrvá.

▪ Stejný argument jako v předchozím bodě lze uvést i při přiznávání vyživovací povinnosti po zrušení partnerského soužití bývalému partnerovi, který se na trvalém rozvratu společného vztahu nepodílel a jemuž byla zrušením partnerského vztahu způsobena závažná újma. Není jasné, jak lze zkoumat, kdo se na rozvratu nepodílel v situaci, kdy povinnost soužití, vzájemné péče aj. (viz výše) nejsou stanoveny.

▪ U manželství soud vždy zjišťuje, zda i přes dohodu manželů není možné manželství zachránit, zejména v zájmu dětí. Podle § 17 zákona ale soud nezkoumá, zda partnerský vztah již fakticky netrvá, pokud návrh na zrušení registrace partnerství podali oba registrovaní partneři, a rovnou partnerství zruší. To se může jevit v rozporu s obsahem § 13 odst. 3 zákona, který ukládá partnerům, žijícím ve společné domácnosti, podílet se na výchově dítěte druhého z partnerů. Druhý partner má povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy tohoto dítěte.

▪ Podle současné právní úpravy není vyloučeno, aby se partneři stali pěstouny nebo společnými poručníky dítěte,

avšak adopce dětí zůstala partnerům odepřena. O této problematice více viz Kapitola V.

▪ Ze zákona mezi partnery nevzniká společné jmění. To může způsobit problémy zejména při zániku registrovaného partnerství, protože majetek se nebude dělit automaticky, jako je tomu v případě manželů. Zánikem manželství zaniká společné jmění manželů a provede se jeho vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné.¹³⁰ Se zánikem partnerství se ovšem na partnery pohlíží jako na samostatné osoby s vlastním majetkem. Následovat může složitý a nepřehledný spor o to, kdo a jak přispěl k majetku, který oba partneři užívali společně.

▪ Vyživovací povinnosti během trvání partnerství a případné vyživovací povinnosti i po jeho zrušení neodpovídají žádná daňová zvýhodnění, což zakládá nedůvodnou nerovnost mezi právy a povinnostmi partnerů a manželů, vzhledem k tomu, že je vyživovací povinnost koncipována právě tak široce jako v manželství.

▪ Nedošlo k žádným změnám v oblasti daňového práva, např. společného zdanění partnerů. Partneři jsou také pro účely výpočtu daně dědické, darovací a daně z převodu nemovitostí zařazeni do III. skupiny mezi ostatní fyzické a právnické osoby.

▪ Z terminologického hlediska se v zákoně jeví nevhodná formulace objevující se v ustanoveních o dokladech, jež jsou potřebné k prohlášení o vstupu do registrovaného partnerství: „Jestliže má občan, který chce vstoupit do partnerství, trvalý pobyt v cizině, (...)“¹³¹ Místo spojení

¹³⁰ § 149 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník)

¹³¹ § 24 odst. 3

„trvalý pobyt v cizině“ by měl být uveden pojem „bydliště“, neboť institut trvalého pobytu je vázán výlučně na území České republiky.

Právní normy týkající se stěžejních otázek právního postavení občanů a výrazně zasahující i do jiných právních oblastí mají být připravovány důkladným legislativním postupem, pokud možno vzdáleným bezprostředním vlivům mediálního a lobistického tlaku. Každý jiný postup v sobě nutně nese nebezpečí pro kvalitu výsledné podoby legislativního aktu, a to nejen po odborné stránce.¹³²

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že zákon o registrovaném partnerství obsahuje nejen řadu sporných míst, ale i faktických chyb, a ani jeho rozčlenění po formální stránce není standardní. Situace na české politické scéně navíc neposkytla dostatečnou záruku, že proces schvalování zákona byl oproštěn od nežádoucích externích vlivů.

¹³² Radvanová, S. - Zuklínová, M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, 1. vydání Praha, C.H.Beck, 1999, s. 10,11

Kapitola IV

Registrované partnerství v SRN

1. Právní vývoj homosexuálního soužití v Německu a geneze zákona o registrovaném partnerství

1.1 Homosexuální soužití v moderních právních dějinách

Německa

Stejně staré jako nesezdané soužití samo je i nesezdané soužití homosexuálních párů. To mělo ovšem na rozdíl od heterosexuálního nesezdaného soužití často za následek výraznou penalizaci - od trestu smrti, přes tělesné tresty k odnětí svobody na 1 měsíc až 1 rok a zároveň ztrátu občanské cti.

Říšský trestní zákon¹³³ z r. 1871 trestal v § 175 tzv. „nepřirozené smilstvo“ (widernatürliche Unzucht) mezi osobami mužského pohlaví nebo mezi lidmi a zvířaty. Říšským zákonem z r. 1935 byla skutková podstata v tomto paragrafu upravena na „smilstvo“ (Unzucht) obecně a v novém § 175a vypočtena homosexuální jednání. Zvláště těžkým zločinem bylo kvalifikováno svádění mladistvých k takovým činnostem. Po r. 1945 byla tato ztřeň zrušena pouze v DDR. Spolkový soudní dvůr (Bundesgerichtshof) v SRN ovšem odmítl pojmout § 175 liberálně a navázal při jeho výkladu na judikaturu Třetí říše, což se zdá z dnešního pohledu absurdní už vzhledem k počtu obětí nacistického režimu z řad homosexuálů. V koncentračních táborech Třetí říše jich kvůli své sexuální orientaci zahynulo přes 10 000.¹³⁴

¹³³ Strafgesetzbuch v. 15. Mai 1871, RGl. 1871, 127

¹³⁴ Muscheler, K.: Das Recht der Eingetragenen Lebenspartnerschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2001, S. 15,16

Ještě v r. 1957 prohlásil Spolkový ústavní soud s odvoláním na „mravní zákon“ (Sittengesetz) § 175 v souladu s ústavou. Intenzita pronásledování homosexuálů v SRN v té době několikanásobně přesáhla tu v době císařství a Výmarské republiky. V DDR byla po r. 1957 trestána jen zřídka.

Zajímavým se může zdát také fakt, že trestná byla již tradičně pouze homosexuální jednání mezi muži. V letech 1910 a 1935 byla v Německu trestnost homosexuality žen vážně diskutována, ale pokusy o uzákonění trestního postihu zůstaly bez odezvy. Ještě v r. 1973 rozhodl Spolkový ústavní soud, že ženská a mužská homosexualita není s ohledem na ohrožení mravního vývoje mladistvých srovnatelná a trestní předpisy týkající se mužské homosexuality nejsou v rozporu se zásadou rovnosti obsažené v článku 3 odst. 2 a 3 Ústavy¹³⁵ (Grundgesetz).¹³⁶

V r. 1969 (v DDR o rok dříve) byl § 175 přeměněn na ustanovení o ochraně mládeže (trestně odpovědní byli jen plnoletí muži, kteří vykonali smilstvo s mužem mladším 21 let), a § 175a byl zrušen. V r. 1974 byla ochranná věková hranice z 21 let snížena zároveň se snížením věku dosažení plnoletosti na 18 let a pojem „sodomie“ byl nahrazen neutrálním pojmem „sexuální jednání“ (sexuelle Handlung). Až v r. 1994 (v DDR ovšem již v r. 1988) byl § 175 zcela zrušen.

Tím bylo dosaženo tolerance k homosexuální menšině, cesta k jejímu uznání a zrovnoprávnění tak ale teprve začala.¹³⁷

¹³⁵ Jakob, D.: Die eingetragene Lebenspartnerschaft im Internationalen Privatrecht, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2002, S. 115

¹³⁶ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland z 23.5.1949 (BGBl. S.1)

¹³⁷ Akceptace se v právním řádu neuskutečňuje tím, že je menšina ponechána v klidu, ale tím, že právo nabízí prostředky a instituty, které zabraňují faktické diskriminaci a zároveň zaručují rovnost práv a povinností, k nimž dosud menšina neměla přístup. (Muscheler, K.: Das

1.2 První snahy o zrovnoprávnění homosexuálních párů

Po zrušení trestnosti homosexuality a souběžně s právním vývojem v jiných evropských státech na konci 80. let dochází k vzniku různých homosexuálních hnutí a k propagaci homosexuálního soužití a jeho zrovnoprávnění s nesezdaným soužitím a manželstvím. V r. 1992 proběhla z iniciativy dvou homosexuálních svazů¹³⁸ akce nazvaná „radnice“ (Aktion Standesamt), kdy více než 200 homosexuálních párů podalo žalobu na přiznání práva na manželství. Celý spor skončil u Spolkového ústavního soudu, který rozhodl, že různopohlavnost dvojice náleží k základním znakům manželství.

To, co je v literatuře nazýváno „hamburským manželstvím“, je institut symbolického významu, který nezakládá žádné materiálně-právní účinky, zvláště nemá žádný vliv na osobní status. Založen byl zákonem o registraci stejnopohlavních partnerství¹³⁹, schváleným zemským parlamentem v Hamburgu v r. 1999.

V únoru 1994 vydal Evropský parlament rezoluci¹⁴⁰, v níž vyzval státy, aby ve svých právních řádech zajistily rovné zacházení se všemi občany Společenství bez ohledu a jejich sexuální orientaci a odstranily z téhož důvodu jakoukoli formu diskriminace (viz Kapitola II.).

Návrhy zákonů a diskuze o zavedení institutu registrovaného partnerství se začaly objevovat ve Spolkovém sněmu i v parlamentech jednotlivých zemí.¹⁴¹

Recht der Eingetragenen Lebenspartnerschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2001, S. 19)

¹³⁸ Schwulenverband in Deutschland (SVD) a Verband „Schwule Juristen“ (DSJ)

¹³⁹ „Gesetz über die Eintragung gleichgeschlechtlicher Partnerschaften“, Hamburgisches GVBl. 1999, 69

¹⁴⁰ Č. A3-0028/94

¹⁴¹ Jakob, D.: Die eingetragene Lebenspartnerschaft im Internationalen Privatrecht, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2002, S. 117

V r. 1995 zadalo Spolkové ministerstvo spravedlnosti k vypracování studii o právní a společenské situaci gayů a lesbiček v Německu ve srovnání se situací v ostatních státech EU Max-Planck-Institutu pro cizí a mezinárodní právo soukromé. Expertiza byla dokončena v r. 1999 a zveřejněna v r. 2000.

1.3 Návrhy zákonné úpravy homosexuálního soužití

První spolková parlamentní iniciativa se objevila ale již v r. 1994, kdy koalice Bündnis 90/Die Grünen předložila návrh zákona o právu na uzavření manželství pro osoby stejného pohlaví¹⁴² a následně vypracovala ještě další návrhy.¹⁴³ Ze strany SPD následoval jiný návrh¹⁴⁴ v r. 1998 a o rok později přidala svůj návrh zákona¹⁴⁵ strana FDP. Pouze strana CDU/CSU žádný takový návrh nikdy nepředložila a podobné snahy vždy kategoricky odmítala. Žádný z návrhů ale neměl ve Spolkovém sněmu úspěch.

Až volby do Spolkového sněmu v r. 1998 a následná změna složení vlády přinesla obrat. Nové vládní strany SPD a Bündnis 90/Die Grünen se také s přihlédnutím k doporučení Evropského parlamentu dohodly na vypracování zákona proti diskriminaci, k podpoře rovného zacházení a mezi jiným o zavedení institutu registrovaného partnerství.¹⁴⁶

¹⁴² Entwurf eines Gesetzes zur Einführung des rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts, BT-Drs. 12/7885

¹⁴³ BT-Drs. 13/2728, 13/7228

¹⁴⁴ Entwurf eines Gesetzes zur Durchsetzung des Gleichbehandlungsgebotes des Artikel 3 GG (Gleichbehandlungsgesetz), BT-Drs. 13/10081

¹⁴⁵ Entwurf eines Gesetzes zur Regelung der Rechtsverhältnisse eingetragener Lebenspartnerschaften (Eingetragene-Lebenspartnerschaften-Gesetz), BT-Drs. 14/1259

¹⁴⁶ Muscheler, K.: Das Recht der Eingetragenen Lebenspartnerschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2001, S. 22

V prosinci 1999 předložilo Spolkové ministerstvo spravedlnosti hrubý návrh zákona o ukončení diskriminace z důvodu homosexuální orientace,¹⁴⁷ z něhož se stal návrh zákona o registrovaném partnerství ze 4.7.2000.¹⁴⁸

Tento návrh zákona byl předmětem kontroverzních debat ve Spolkovém sněmu, Spolkové radě a v jejich výborech. Vláda a parlamentní většina byly nakonec vzhledem k odmítavému postoji Spolkové rady nuceny zákon rozdělit na dvě části: první - návrh zákona o ukončení diskriminace soužití osob stejného pohlaví,¹⁴⁹ který nevyžadoval souhlas Spolkové rady, a druhý - návrh zákona o doplnění zákona o registrovaném partnerství a jiných zákonů,¹⁵⁰ který obsahoval zejména ustanovení o rovném postavení veřejných činitelů, nové normy v oblasti daňového práva a práva sociálního zabezpečení, a jako takový schválení Spolkové rady vyžadoval.

První, soukromoprávní část záměru zákona byla ve Spolkovém sněmu schválena 10.11.2002 a zákon o ukončení diskriminace soužití osob stejného pohlaví¹⁵¹, jehož část je nazývána zákonem o registrovaném partnerství, vstoupil v platnost 16.2.2001 s účinností od 1.8.2001. Zákon o doplnění zákona o registrovaném partnerství a jiných zákonů potřebnou většinu ve Spolkové radě nezískal a zůstal zákonným torzem.

¹⁴⁷ „Rohentwurf“ eines Gesetzes zur Beendigung der Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Sexualität: „Lebenspartnerschaften“

¹⁴⁸ BT-Drs. 14/3751

¹⁴⁹ Entwurf eines Gesetzes zur Beendigung der Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Gemeinschaften: Lebenspartnerschaften, BT-Drs. 14/3751

¹⁵⁰ Entwurf eines Gesetzes zur Ergänzung des Lebenspartnerschaftsgesetzes und anderer Gesetze

¹⁵¹ Gesetz zur Beendigung der Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Gemeinschaften: Lebenspartnerschaften (Lebenspartnerschaftsgesetz - LPartG) z 16.2.2001 (BGBl. I 2001, S. 266)

2. Účel, struktura a ústavnost zákona o registrovaném partnerství

2.1 Důvody a účel zákona

Odůvodnění potřebnosti úpravy registrovaného partnerství na základě doporučení a zprávy právního výboru Spolkového sněmu¹⁵² formulovala ve třech bodech spolková vláda.¹⁵³ Cílem zákona o registrovaném partnerství bylo:

- a) odstranit diskriminaci homosexuálních párů,
- b) vyjádřit respekt k odlišným typům soužití,
- c) podpořit stabilitu mezilidských vztahů.

K těmto bodům jen stručně podle vyjádření spolkové vlády:

Ad a) Přestože německá ústava¹⁵⁴ („Grundgesetz“, dále jen „GG“) diskriminaci výslovně zakazuje, je ve společnosti stále přítomna, a proto je její další potírání jen žádoucí. Dále k zákazu diskriminace viz Kapitola II.

Ad b) Článek 2 odst. 1 GG zaručuje svobodu jednání a nerušený rozvoj osobnosti, tedy i svobodu žít v homosexuálním soužití.

Ad c) Vytvoření právního rámce se zakotvením vzájemných práv a povinností pozitivně ovlivní kvalitu a délku trvání partnerských soužití.

Homosexuální páry tedy mají mít možnost, aby bylo jejich soužití právně uznáno a zajištěno. Za tím účelem byl zvolen model registrovaného partnerství jako typ soužití založeného na delší dobu, který upraví povinnost vzájemné péče, podpory, vyživovací povinnosti a odpovědnosti partnerů vůči sobě navzájem.

¹⁵² BT-Drs. 14/4545, BT-Drs. 14/4550

¹⁵³ www.bmj.bund.de

¹⁵⁴ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland z 23.5.1949 (BGBl. S.1)

Otevření institutu manželství pro homosexuální páry nebylo možné už vzhledem k zákonné definici manželství. Musel by být změněn čl. 6 GG, poskytující zvláštní ochranu manželství, a to by vyžadovalo dvoutřetinovou většinu hlasů ve Spolkovém sněmu i ve Spolkové radě. Ze stejného důvodu nebylo registrované partnerství postaveno ani na roveň manželství.

Článkem 6 GG je ale zároveň chráněna i rodina a to indikuje použití i na homosexuální páry, které vychovávají děti. Ustanovení, jež se týkají ochrany zájmů dětí, jsou také součástí koncepce registrovaného partnerství, které je nyní začleněno do německého právního řádu jako nový rodinně-právní institut.

Osoby, které jsou motivovány ke vstupu do registrovaného partnerství, a jejichž snahou bylo, aby byl tento institut uzákoněn se všemi výhodami v oblastech společného jmění, vyživovací povinnosti, dědických nároků aj., lze rozdělit do následujících skupin:¹⁵⁵

- Páry, které chtějí společně koupit dům, byt, nebo založit společnou firmu a mají strach z vysokých daní.
- Starší páry, které by rády zachovaly společně nabyté jmění a zajistily nárok na výživné při smrti jednoho partnera.
- Páry, které vychovávají děti a uvítaly by zakotvení svých práv a povinností ve vztahu k těmto dětem.
- Páry, v nichž jsou jeden nebo oba partneři cizinci, a mají problémy při získání povolení k pobytu a pracovnímu povolení.

¹⁵⁵ Muscheler, K.: Das Recht der Eingetragenen Lebenspartnerschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2001, S. 51

- Páry, pro něž je uzavření registrovaného partnerství důležité především z emocionálního hlediska, přejí si společenské uznání a potvrzení svého vztahu.

2.2 Struktura zákona a jeho novelizace

Zákon o ukončení diskriminace soužití osob stejného pohlaví,¹⁵⁶ účinný k 1.8.2001, je rozdělen do několika článků. První článek obsahuje 21 (v původní verzi 19) paragrafů zákona o registrovaném partnerství,¹⁵⁷ druhý článek změny nejružnějších ustanovení první, druhé, čtvrté a páté knihy občanského zákoníku¹⁵⁸ (Bürgerliches Gesetzbuch, dále v odkazech jen „BGB“) a třetí článek novelizace mnoha dalších spolkových zákonů, s rozsahem od trestního řádu až po normy mezinárodního práva soukromého.

Vzhledem k této struktuře zákona o ukončení diskriminace soužití osob stejného pohlaví může dojít k nejasnostem ohledně citace. V dalším textu tedy bude uváděn vždy pouze jeho první článek, zákon o registrovaném partnerství (Lebenspartnerschaftsgesetz, dále v odkazech jen „LPartG“, případně v rámci této kapitoly „zákon“).

Zákon o registrovaném partnerství byl poprvé pozměněn zákonem o soukromoprávní ochraně proti násilným trestným činům (...) ¹⁵⁹ s účinností od 1.1.2002, který

¹⁵⁶ Gesetz zur Beendigung der Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Gemeinschaften: Lebenspartnerschaften (Lebenspartnerschaftsgesetz - LPartG) z 16.2.2001 (BGBl. I 2001, S. 266)

¹⁵⁷ Citován jako „Gesetz über die Eingetragene Partnerschaft“ (Lebenspartnerschaftsgesetz - LPartG)

¹⁵⁸ Bürgerliches Gesetzbuch z 2.1.2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909)

¹⁵⁹ Zákon o soukromoprávní ochraně proti násilným trestným činům a sledování a o usnadnění přechodu společného bytu manželů při odloučení z 11.12.2001 (Gesetz zur Verbesserung des Zivilrechtlichen Schutzes

rozšířil ustanovení § 14 LPartG o opuštění bytu v případě deliktu spáchaného mezi partnery.

Výrazná novelizace byla provedena zákonem o přepracování práva registrovaného partnerství,¹⁶⁰ který se stal účinným 1.1.2005. Zákon o registrovaném partnerství byl doplněn dvěma novými paragrafy a osm z původních 19 paragrafů bylo změněno, jak bude naznačeno vždy u jeho jednotlivých ustanovení v subkapitole 3. Obsah zákona a jeho právní účinky.

2.3 Soulad zákona s ústavou

Tři ze spolkových zemí (Bavorsko, Duryňsko a Sasko) předložily zákon k posouzení Spolkovému ústavnímu soudu s tím, že zákon je neústavní, protože nerespektuje specifickou ochranu, kterou přiznává německá ústava manželství. Návrh na předběžné opatření, které mělo pozastavit účinnost zákona, byl však soudem zamítnut. Mezi důvody patřilo také to, že by negativní následky zrušení předpisu převážily nad výhodami takového zrušení, a obava o osud v mezidobí uzavřených registrovaných partnerství.

Soud dále rozhodl, že rozštěpení původní zákonné předlohy na dvě části bylo v souladu se zákonem a navrhovatelé se nedopustili obcházení kompetencí Spolkové rady, jak bylo namítáno. Zákon neobsahoval žádná ustanovení, která by podléhala obligatornímu schválení Spolkové rady. Právo Spolkové rady odmítnout nebo schválit zákonnou úpravu

bei Gewalttaten und Nachstellungen sowie zur Erleichterung der Überlassung der Ehwohnung bei Trennung, BGBI. I S. 3513)

¹⁶⁰ Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts z 15.12.2004 (BGBI. I 2004, 3396)

nebylo porušeno ani v případě návrhu zákona o doplnění zákona o registrovaném partnerství a jiných zákonů.

Další námitky se týkaly článků 6 a 3 GG. Čl. 6 odst. 1 GG zaručuje zvláštní ochranu institutu manželství. Soud judikoval, že z přípustnosti privilegovat manželství ale nevyplývá pokyn k jakémukoli znevýhodňování ostatních životních společenství. Zákon o registrovaném partnerství se manželství (a svobody uzavřít manželství) nedotýká. Nepoškozuje, ani neznevýhodňuje jej v porovnání s jinými formami soužití, čl. 6 odst. 1 proto vydáním zákona nebyl dotčen.

S odvoláním na čl. 3 odst. 3 GG, kde je stanoven zákaz diskriminace, bylo namítáno znevýhodnění heterosexuálních párů. Tento článek se však týká rozlišování podle pohlaví, zatímco v zákoně se jedná o sexuální orientaci, a k porušení zákazu diskriminace proto nemohlo dojít.

17.7.2002 Spolkový ústavní soud rozhodl¹⁶¹, že zákon není v rozporu s ústavou a návrh na zrušení zákona byl zamítnut.

¹⁶¹ BVerfGE 105, 113 (1 BvF 1/01, 1 BvF 2/01)

3. Obsah zákona a jeho právní účinky

3.1 Založení registrovaného partnerství

3.1.a Podmínky a překážky vzniku registrovaného partnerství
Registrované partnerství (dále jen „partnerství“) vzniká mezi dvěma plnoletými osobami stejného pohlaví jejich souhlasným prohlášením o tom, že spolu chtějí vést život v partnerství. Prohlášení musí být učiněno za přítomnosti obou partnerů/partnerek¹⁶² (zastoupení tedy není možné) před příslušným úřadem a nesmí být vázáno na žádnou podmínku, ani časové omezení.¹⁶³ Stanovení příslušného úřadu je kompetencí spolkových zemí. Většina z nich pověřila registrací partnerství matriční úřad.¹⁶⁴

Plnoletost podle německého práva není podmínkou vzniku registrovaného partnerství pouze v případě, že je osoba uzavírající partnerství občanem státu, který má stanovenou nižší hranici plnoletosti než 18 let.¹⁶⁵

Překážkami vzniku partnerství jsou trvajících manželství nebo registrované partnerství, příbuzenství v přímé linii a mezi sourozenci a skutečnost, že se budoucí partneři nechtějí zavázat také k povinnostem, jež jsou součástí partnerství.¹⁶⁶ Poslední zmíněnou překážkou chtěl zákonodárce zabránit tzv. „zdánlivému partnerství“ (Scheinpartnerschaft), jehož cílem by mohlo být pouze dosažení vedlejších výhod partnerství, např. získání povolení k pobytu. Takové partnerství by bylo od počátku

¹⁶² V dalším textu budou uváděna pouze označení „partner“ nebo „partneři“ s tím, že se vztahují i na partnerku, partnerky.

¹⁶³ § 1 odst. 1 LPartG

¹⁶⁴ Např. v Bavorsku je příslušným úřadem notářství, v Braniborsku, Hesensku, Sársku jsou příslušné obce.

¹⁶⁵ Hausmann, R. - Hohloch, G.: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2004, S.

¹⁶⁶ § 1 odst. 2 LPartG

neplatné (na rozdíl od manželství, kde je podobná neplatnost stanovena ex nunc).

Zákonem o přepracování úpravy registrovaného partnerství¹⁶⁷ (dále jen „novela“) je od 1.1.2005 upravena možnost zasnoubit se. Při zrušení zasnoubení lze vznést nárok na náhradu škody, který se řídí v německém občanském zákoníkem¹⁶⁸ (dále bude uváděn jen jako „občanský zákoník“ nebo „BGB“) a promlčuje se po dvou letech od zrušení zasnoubení. Zároveň je i pro zasnoubené otevřena možnost uzavřít smlouvu o dědictví (Erbvertrag). Při zrušení zasnoubení před smrtí zůstavitele přestává být jeho závěť účinná vůči bývalému snoubenci. Použijí se opět ustanovení občanského zákoníku.

3.1.b Společné příjmení partnerů

Partneři si mohou zvolit společné příjmení¹⁶⁹, jímž se může stát buď rodné příjmení nebo příjmení používané v době uzavření partnerství. Prohlášení o jeho volbě se musí uskutečnit opět před příslušným úřadem. Ten partner, jehož příjmení není vybráno jako společné příjmení páru, si může své rodné nebo dosud používané příjmení připojit ke společnému, čímž jsou registrovaným párům otevřeny stejné možnosti volby příjmení, jako mají manželé. Podmínkou ovšem je, že nevznikne příjmení složené z více než dvou částí.

¹⁶⁷ Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts z 15.12.2004 (BGBl. I 3396)

¹⁶⁸ Bürgerliches Gesetzbuch z 2.1.2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909)

¹⁶⁹ § 3 odst. 1 LPartG

3.2 Právní účinky registrovaného partnerství

3.2.a Vztahy mezi partnery a vzájemné povinnosti

Partneři jsou ve vzájemném vztahu rodinných příslušníků a jejich příbuzní se považují za spřízněné, a to i po případném zániku registrovaného partnerství.¹⁷⁰

Partneři jsou povinni „uspořádat společně svůj život“ (Gemeinsame Lebensgestaltung),¹⁷¹ poskytovat si vzájemně péči a podporu podle svých možností a nést za sebe odpovědnost.¹⁷² Takové explicitní ustanovení v českém zákoně o registrovaném partnerství chybí.

Pojem „Gemeinsame Lebensgestaltung“ vyjadřuje, že je partnerství podmíněno vzájemnou solidaritou a odpovědností, je v něm konkretizována povinnost vzájemné péče a podpory. Tento pojem ale není identický s „uspořádáním společného soužití“ (Gestaltung gemeinsamen Lebens), takže zůstává otevřeno, zda má mít registrované partnerství i všechny důsledky společného soužití, tedy např. v intimní oblasti. To, že zákonodárce předpokládal, že budou partneři žít spolu a vést společnou domácnost, lze odvodit z podrobných ustanovení pro případ odděleného žití (Getrenntleben), např. nárok na výživné, rozdělení domácnosti, možnost přidělení bytu (viz níže).¹⁷³

Povinnost partnerů žít spolu a vést společnou domácnost není stanovena ani v českém zákoně o registrovaném partnerství.

Partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost, která odpovídá jejich majetkovým poměrům. Z odkazů na manželské

¹⁷⁰ § 11 LPartG

¹⁷¹ Zpráva právního výboru, BT-Drs. 14/4550

¹⁷² § 2 LPartG

¹⁷³ Schwab, D.: Eingetragene Lebenspartnerschaft - Ein Überblick - Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 7/2001

právo¹⁷⁴ lze opět usoudit, že zákonodárce počítal se společnou domácností partnerů. Poskytování peněžních a jiných prostředků v rámci vyživovací povinnosti tak může být vyváženo vedením a péčí o domácnost.

Úkony jednoho partnera při obstarávání běžných záležitostí páru zavazuje oba partnery. Ve prospěch věřitele jednoho z partnerů se stanoví zákonná domněnka, že movité věci ve vlastnictví jednoho nebo obou partnerů, náleží dlužníkovi.¹⁷⁵ Opět s odkazem na manželské právo toto neplatí, žijí-li partneři odděleně.

3.2.b Uspořádání majetkových poměrů partnerů

Předtím, než bylo ustanovení o majetku novelizováno, museli partneři před uzavřením partnerství učinit prohlášení o majetku. Mohli zvolit „majetkové společenství vyrovnání“ (Ausgleichsgemeinschaft), kdy každý partner spravoval sám svůj majetek, který měl již před vznikem partnerství, i majetek, kterého za trvání partnerství nabyl. Ten byl ovšem předmětem vyrovnání při zániku partnerství. Tento typ majetkového společenství mohli ale partneři také smluvně upravit (např. rozhodnout o poměru dělení majetku, nebo z takového dělení některou věc vyloučit). K tomu byla již vyžadována forma smlouvy o registrovaném partnerství ověřená notářem. Takovou smlouvou bylo také možno upravit majetkové poměry bez ohledu na zákonné vyrovnání zcela odlišně.

Ke změně došlo od 1.1.2005 v důsledku novely, která na registrované partnerství přenesla právní normy upravující majetkové vztahy manželů. Mezi partnery tak vzniká ze

¹⁷⁴ § 5 LPartG

¹⁷⁵ § 8 odst. 1 LPartG

zákona „majetkové společenství nabývaného majetku“ (Zugewinnngemeinschaft), pokud si partneři smluvně nevyhradí (jako v předchozí úpravě) jiné uspořádání svých majetkových poměrů. Partneři, jejichž partnerství vzniklo podle předchozí právní úpravy, mohli do 31.12.2005 odevzdat soudu notářsky ověřené prohlášení o tom, že se jejich majetkové společenství podle nového předpisu měnit nebude.¹⁷⁶

Naproti tomu v českém zákoně o registrovaném partnerství není institut společného jmění partnerů upraven vůbec.

3.2.c Ustanovení týkající se dítěte partnera

Pokud má jeden partner v péči dítě, je druhý partner oprávněn spolurozhodovat v běžných věcech při jeho výchově. Toto ustanovení má ovšem spíše symbolický než praktický charakter. Při nebezpečí z prodlení je partner, který není rodičem dítěte, oprávněn učinit všechny právní úkony, které jsou pro blaho dítěte nezbytné, a musí o tom neprodleně rodiče dítěte vyrozumět.

Novela umožnila rodiči dítěte, který má dítě v péči a žije s ním ve společné domácnosti v registrovaném partnerství, pojmenovat dítě svým příjmením, souhlasí-li s tím druhý rodič dítěte.

Partner, který žil delší dobu ve společné domácnosti s dítětem svého partnera, získává právo na styk s dítětem (Umgangsrecht), a to i po zrušení partnerství.¹⁷⁷ Otázka, co znamená pojem „delší doba“, se musí řešit podle konkrétní situace a věku dítěte.

Ochrana nevlastní rodiny je rozšířena také na registrované partnerství. Dítě může být z rozhodnutí soudu ponecháno v péči partnera, který není rodičem, pokud s ním žilo delší

¹⁷⁶ § 21 odst. 2 LPartG

¹⁷⁷ § 1685 odst. 2 BGB

dobu ve společné domácnosti a je-li to v zájmu dítěte (Verbleibensanordnungen).¹⁷⁸ Může k tomu dojít, např. zemře-li partner, který byl rodičem dítěte a žil v registrovaném partnerství. Zájem dítěte zde předchází právu druhého rodiče na určení, kde (s kým) má dítě žít.

3.2.d Právo adopce

Největší a velmi diskutovanou i kritizovanou novinkou, který zákon o přepracování úpravy registrovaného partnerství přinesl, je ale nepochybně umožnění adopcí registrovaným párům, i když ve srovnání s právy manželů v omezené míře. Předchozí úprava partnerům osvojení nedovolovala, což nebylo příliš logické vzhledem ke skutečnosti, že osoba jako jednotlivec (bez ohledu na sexuální orientaci) dítě osvojit mohla.

Osvojit dítě tedy může na rozdíl od české právní úpravy jeden partner, a to se souhlasem druhého partnera.¹⁷⁹ Dále přichází v úvahu tzv. adopce nevlastního dítěte (Stiefkindadoption).¹⁸⁰ Partner má možnost osvojit dítě svého partnera podle obecných pravidel o adopci, která jsou obsažena v občanském zákoníku. Mezi jedno z nejdůležitějších určitě patří přivolení rodičů dítěte. Připuštěna ale nebyla adopce nevlastního dítěte, které již bylo osvojeno partnerem.¹⁸¹ Tato možnost (následná adopce již osvojeného dítěte) zůstala vyhrazena manželům. To vytváří nerovnoprávné postavení mezi dětmi manželů a partnerů. Zemře-li partner, který dítě adoptoval, nemá

¹⁷⁸ § 1682 BGB

¹⁷⁹ § 9 odst. 6 LPartG

¹⁸⁰ § 9 odst. 7 LPartG

¹⁸¹ Stüber, S.: Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 8/2005

druhý partner povinnost se o dítě postarat. Dítě nemůže vůči tomuto druhému partnerovi vznést ani dědické nároky. Společná adopce dětí tak partnerům zůstala i nadále odepřena.

Není na druhou stranu vyloučeno, aby se partneři stali pěstouny, nebo společnými poručníky dítěte. Vzhledem ke společenským výhradám vůči rodičovství homosexuálních párů se bude většinou asi jednat (stejně jako u připuštění adopce jedním partnerem) o možnost spíše teoretickou.¹⁸²

3.2.e Dědické právo¹⁸³

Pozůstalý partner nabývá vedle dědiců první třídy čtvrtinu dědictví, vedle dědiců druhé třídy nebo vedle prarodičů zůstavitele polovinu dědictví. Zároveň má přednostní nárok na získání věcí náležejících k vybavení domácnosti a darů, které pár obdržel při příležitosti uzavření partnerství. Pokud spolu partneři žili v odděleném majetkovém společenství (Ausgleichsgemeinschaft) podle dřívější úpravy, zvyšoval se dědický podíl pozůstalého partnera o další čtvrtinu.¹⁸⁴

Nedědí-li příbuzní první ani druhé třídy, náleží pozůstalému partnerovi celé dědictví. Pokud partneři vedli společnou domácnost, přechází po smrti jednoho z partnerů na pozůstalého nájemní právo k bytu.¹⁸⁵

Partneři mohou zřídit společnou závěť stejně jako manželé podle obecných ustanovení občanského zákoníku. Pozůstalý

¹⁸² Hausmann, R. - Hohloch, G.: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2004, S. 168

¹⁸³ § 10 LPartG

¹⁸⁴ § 1371 odst. 1 BGB

¹⁸⁵ § 563 odst. 1 BGB

partner je z dědění podle zákona vyloučen v situaci, která zároveň odůvodňuje zrušení partnerství, a zůstavitel již o zrušení partnerství požádal nebo s ním souhlasil. Pokud zůstavitel partnera vydědil, lze mu přiznat polovinu dědictví podle zákona. V případě povinného podílu se na pozůstalého partnera hledí jako na manžela a použijí se ustanovení občanského zákoníku, stejně jako jedná-li se o odmítnutí dědictví.

Zákon vymezil dědické právo pro partnery tak široce, že tím téměř odpovídá obsahu dědického práva mezi manželi, což lze jistě hodnotit velmi pozitivně. Původní návrh zákona ale předpokládal, že pozůstalý partner bude podléhat stejné dědické dani jako pozůstalý manžel. Kvůli chybějícímu souhlasu Spolkové rady se tak nestalo a následkem toho je opět vytvářena nerovnost mezi registrovaným partnerstvím a manželským soužitím.

Podle vzoru z manželského práva však bylo novelou zavedeno důchodové zabezpečení pro pozůstalého partnera.

3.2.f Právní účinky registrovaného partnerství vyplývající z jiných zákonů

Partneři mají spolurozhodovací pravomoc v osobních záležitostech, partner je uznán jako nejbližší příbuzný např. v transplantačním zákoně. Partneři i snoubenci mají stejně jako manželé právo odmítnout vypovídat nebo svědčit proti sobě v trestním i civilním řízení.¹⁸⁶

Partner, který je cizincem, získává německé státní občanství podle stejných pravidel jako manžel. Těmi jsou zpravidla trvalý pobyt v Německu delší než tři roky,

¹⁸⁶ § 52 odst. 1 (2) StPO (trestní řád), § 383 odst 1 (2a) ZPO (občanský soudní řád)

partnerství trvajících alespoň dva roky a schopnost dorozumět se v německém jazyce v běžném životě.

Rodinně-právní předpisy se použijí také při získání povolení k pobytu a udělení pracovního povolení v Německu.¹⁸⁷

U smíšených partnerství (Němec - cizí státní příslušník) bylo původně cizozemským lékařům, stomatologům, psychoterapeutům a lékárníkům odpíráno povolení k výkonu jejich činnosti. I v této oblasti bylo novelou zavedeno zrovnoprávnění s manželi.¹⁸⁸

Ke zrovnoprávnění partnerů s manželi došlo také v oblasti živnostenského práva, práva řemeslnické činnosti a pohostinství, kdy po smrti partnera může pozůstalý partner dále vést firmu.

Spolkový pracovní soud (Bundesarbeitsgericht) deklaruje ve svém rozsudku z 29.4.2004 rovnoprávné postavení partnerů s manželi, jsou-li státními zaměstnanci. Spolkové země Berlín, Severní Porýní - Vestfálsko a Šlesvicko - Holštýnsko již toto zrovnoprávnění ve svých předpisech zavedly.¹⁸⁹

V nemocnicích a podobných zařízeních mají právo na informace o druhém partnerovi.

V oblasti zdravotního a sociálního pojištění se také uplatňují normy platné pro manžele. Partner je zahrnut do rodinného zákonného zdravotního pojištění, úrazového pojištění a pojištění pro případ potřeby ošetřování

¹⁸⁷ Hausmann, R. - Hohloch, G.: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2004, S. 172

¹⁸⁸ Stüber, S.: Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 8/2005

¹⁸⁹ <http://typo3.lsvd.de>

(Pflegeversicherung).¹⁹⁰ Je-li jeden z partnerů nezaměstnaný, má nárok na vyšší podporu v nezaměstnanosti, jestliže vychovává společně s partnerem děti, a stejně jako v případě manželství se uplatňují též předpisy o příspěvcích na děti.¹⁹¹

3.3 Oddělené žití partnerů

Pojem odděleného žití (Getrenntleben) pro registrované partnerství se shoduje s popisem odděleného manželského žití v § 1567 BGB a svoji legální definici¹⁹² má v důsledku novelizace zákona od 1.1.2005. Partneri žijí odděleně, pokud nevedou společnou domácnost a alespoň jeden z partnerů ji vést nechce, protože partnerské soužití odmítá. Trvalý a fakticky oddělený život partnerů může nastat, i když partneri nadále žijí ve společném bytě (viz níže).

Přenesení této definice z manželského práva může být ale také problematické vzhledem k neexistenci jasně vyjádřené zákonné povinnosti společného soužití a vedení společné domácnosti.

Žijí-li partneri odděleně, může jeden partner od druhého vyžadovat přiměřené výživné, které odpovídá životním a majetkovým poměrům partnera.

Úkony jednoho partnera při obstarávání běžných záležitostí páru, které se obvykle vztahují k vedení společné domácnosti, nezavazují zároveň druhého partnera.

¹⁹⁰ Schwab, D.: Eingetragene Lebenspartnerschaft - Ein Überblick, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 7/2001

¹⁹¹ Euroletter, 2000, č. 84, www.steff.suite.dk

¹⁹² § 15 odst. 5 LPartG

Každý z partnerů může vyžadovat vydání věcí náležejících k vybavení domácnosti, které jsou v jeho vlastnictví. Je ale také povinen umožnit užívání svých věcí partnerovi, potřebuje-li je tento k vedení oddělené domácnosti a je-li to v konkrétním případě přiměřené a spravedlivé.¹⁹³ Podobné je i ustanovení o společném bytu, kdy je nutné partnerovi, který by jinak utrpěl zvláště závažnou újmu, přenechat byt nebo jeho část k užívání. Za závažnou újmu lze považovat také situaci, kdy by došlo k poškození zájmů dětí žijících ve společné domácnosti.

V případě deliktu, jako je ublížení na zdraví, omezování osobní svobody nebo vydírání, je nutné, aby partner podezřelý z jejich spáchání byt opustil.¹⁹⁴

3.4 Zánik registrovaného partnerství

3.4.a Způsoby zániku registrovaného partnerství

Zánik registrovaného partnerství může nastat dvěma způsoby: smrtí jednoho z partnerů nebo zrušením partnerství soudem. Ke zrušení partnerství, jakož i k rozhodování ostatních záležitostí, které se registrovaného partnerství týkají, jsou příslušné rodinné soudy (Familiengerichte).¹⁹⁵

Podle předchozí úpravy byly dva důvody zrušení závislé na lhůtě a jeden důvod lhůtě nepodléhal. Za účelem soudního přezkumu dodržení lhůty musel být podán návrh na zrušení partnerství osobně a vyžadovalo se úřední ověření. Podmínky

¹⁹³ § 13 odst. 1 LPartG

¹⁹⁴ Takto byl § 14 odst. 2 LPartG upraven zákonem o soukromoprávní ochraně proti násilným trestným činům a sledování a o usnadnění přechodu společného bytu manželů při odloučení z 11.12.2001, s účinností od 1.1.2002 (Gesetz zur Verbesserung des Zivilrechtlichen Schutzes bei Gewalttaten und Nachstellungen sowie zur Erleichterung der Überlassung der Ehwohnung bei Trennung, BGBl. I S. 3513)

¹⁹⁵ § 661 ZOP = Zivilprozeßordnung z 12.9.1950 (BGBl. S. 533)

pro zrušení registrovaného partnerství byly novelizovány tak, aby již nedocházelo ke zbytečným procesním průtahům a konstrukce důvodů zrušení partnerství se současně přiblížila důvodům pro rozvod manželství.¹⁹⁶ Podmínky jsou v zákoně rozděleny do třech kategorií:

- 1) Partneri žijí již rok odděleně a oba žádají o zrušení partnerství nebo jeden partner podá návrh na zrušení a druhý partner s návrhem souhlasí. Při stejné výchozí situaci, kdy spolu partneři již nejméně jeden rok nežijí, dojde ke zrušení partnerství také tehdy, nelze-li očekávat obnovení manželského soužití.
- 2) Partnerství je zrušeno na návrh jednoho partnera, pokud spolu již partneři nežijí po dobu delší než tři roky.
- 3) Soud zruší partnerství také v případě, že by jeho pokračování znamenalo pro navrhovatele závažnou újmu z důvodů, které spočívají v osobě druhého partnera.

V důsledku novelizace soud od 1.1.2005 zruší partnerství také z důvodu nedostatku vůle při jeho uzavírání.¹⁹⁷ Zákon analogicky odkazuje na ustanovení občanského zákoníku o manželství a v návaznosti na něj lze uvést následující důvody: ztráta vědomí nebo přechodná duševní porucha, nevědomost, že se jedná o uzavření registrovaného partnerství, úmyslné uvedení v omyl a bezprávná výhrůžka. Další důvody (zejména nesplnění některé podmínky založení registrovaného partnerství), které v obdobných případech

¹⁹⁶ Stüber, S.: Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 8/2005

¹⁹⁷ § 15 odst. 2 LPartG

v manželském právu vedou ke zrušení manželství, ovšem v zákoně nadále chybí.¹⁹⁸

Výše uvedená ustanovení o zrušení partnerství jsou ale propracovanější než úprava této materie v českém zákoně o registrovaném partnerství. Česká úprava je příliš zjednodušená a při její aplikaci v praxi mohou vznikat četné problémy.

3.4.b Vyživovací povinnost

Po zrušení registrovaného partnerství lze uplatnit nárok na výživné, není-li se bývalý partner schopen živit sám. Tato vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti vůči novému partnerovi i ostatním příbuzným (kromě dětí). Vyživovací povinnost manželů má ale před vyživovací povinností partnerů stále přednost, bez ohledu na to, zda se týká skončeného nebo nového manželství. Zákonodárce takovou nerovnost vysvětluje tím, že tato materie bude brzy upravena úplně nově.¹⁹⁹ Zvýhodnění pozdějšího manželství proti nárokům předchozího partnera by zatím mohlo přispět k nové formě „zdánlivého manželství“, kterým by se povinný snažil bránit proti své vyživovací povinnosti po zrušení partnerství.²⁰⁰

Nárok na výživné zaniká při uzavření nového registrovaného partnerství nebo manželství.²⁰¹ Zákon zde opět používá systém odkazů na ustanovení občanského zákoníku v oblasti manželského práva.

¹⁹⁸ Stüber, S.: Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 8/2005

¹⁹⁹ BT-Drs. 15/3445

²⁰⁰ Hausmann, R. - Hohloch, G.: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2004, S. 189

²⁰¹ § 16 odst. 1, 2 LPartG

Ve snaze ještě více přiblížit partnerství koncepci výživného pro manžele zavedla novela po skončení partnerství (a to i v případě odděleného žití) zaopatřovací vyživovací povinnost (Betreuungsunterhalt) pro ty partnery, kteří vychovávají dítě. Uplatní se však pouze v případech společných dětí. Nevztahuje se na děti, které fakticky žijí s oběma partnery, avšak nemají po právní stránce status společných dětí adoptovaných oběma partnery.

Partneři, jejichž partnerství vznikla před 1.1.2005, byli podle přechodného ustanovení²⁰² oprávněni do 31.12.2005 prohlásit, že se jejich vyživovací povinnosti budou nadále řídit předchozí právní úpravou.

3.4.c Společný byt a vybavení domácnosti

Nedohodnou-li se partneři při zrušení jejich partnerství o společném bytu a vybavení domácnosti, rozhodne o rozdělení a vypořádání na návrh jednoho z partnerů a s přihlédnutím ke všem okolnostem konkrétního případu soud.²⁰³ Soud má v těchto případech relativně velké pravomoci s ohledem na možnost celkové změny nájemních vztahů. Dosavadní nájemce může svoje nájemní právo úplně ztratit, na druhé straně nezůstane direktivního zásahu ušetřen ani pronajímatel, jemuž lze soudem přidělit nového nájemce, pro nějž by ztráta bytu znamenala nespravedlivou újmu.

3.4.d Vyrovnání zaopatření

Novela zavedla nový pojem vyrovnání zaopatření po zrušení partnerství,²⁰⁴ a to v důsledku věku, snížené pracovní schopnosti nebo jeví-li se takové uspořádání jako spravedlivé s přihlédnutím k majetku nebo práci vykonané

²⁰² § 21 odst. 3 LPartG

²⁰³ § 17 LPartG

²⁰⁴ § 20 LPartG, v ČR takový institut neexistuje

během trvání partnerství. Ve smlouvě o registrovaném partnerství lze však takové budoucí vyrovnání zcela vyloučit. Neúčinné by toto ujednání bylo pouze v případě, že by byl návrh na zrušení partnerství podán v průběhu jednoho roku od uzavření smlouvy. Majetkoprávní předpisy zde neplatí. Nezáleží tedy na tom, v jakém majetkovém společenství partneri žili.

Norma o vyrovnání zaopatření se ovšem vůbec nepoužije pro partnerství uzavřená před 1.1.2005, pokud partneri neučinili před soudem prohlášení, že i při zrušení jejich partnerství se má toto vyrovnání provést.²⁰⁵

²⁰⁵ § 21 odst. 4 LPartG

4. Registrované partnerství a mezinárodní právo soukromé

Zákon o ukončení diskriminace soužití osob stejného pohlaví, jehož je zákon o registrovaném partnerství součástí, vnesl do německého právního řádu novou kolizní normu pro posuzování otázek homosexuálního soužití s mezinárodním prvkem. Nový čl. 17b EGBGB²⁰⁶ je samostatnou úpravou nezávislou na ostatních člancích EGBGB upravujících kolizní rodinné právo.

Na rozdíl od kolizních norem rodinného práva, které se opírají o státní příslušnost, místo pobytu a případně volbu práva, zavádí čl. 17b EGBGB právo státu registrace. Právní vztahy vyplývající z registrovaného partnerství musí být tedy posuzovány podle toho práva, v němž bylo partnerství zaregistrováno. Z doslovného znění vyplývá, že se ustanovení nepoužijí pro neregistrovaná soužití.²⁰⁷

Čl. 17b EGBGB se zároveň nevztahuje pouze na ta registrovaná partnerství, která přesně odpovídají vymezení § 1 LPartG, ale také na ty zahraniční úpravy, jež mají stejnou funkci jako německý institut registrovaného partnerství.²⁰⁸ Cílem takového ustanovení je nepochybně umožnit účinky těch právních řádů, které německá úprava nezná, a vyhnout se zkracování již nabytých práv partnerů ve státě jejich registrace. Tato úprava může být ovšem považována zároveň za neprozřetelnou, protože se díky své liberálnosti a snaze po nediskriminaci stává (s ohledem na

²⁰⁶ Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche z 21.9.1994 (EGBI. I S. 2494), který upravuje občanskoprávní materii v mezinárodním právu soukromém.

²⁰⁷ Rozšiřujícím výkladem by ovšem bylo možno čl. 17b EGBGB analogicky vztáhnout i na registrovaná heterosexuální soužití, jež mají své místo např. ve francouzském právu. - Looschelders, D.: Internationales Privatrecht - Art. 3 - 46 EGBGB, S. 280

²⁰⁸ Looschelders, D.: Internationales Privatrecht - Art. 3 - 46 EGBGB, S. 280

množství a variabilitu zahraničních právních úprav) nepřehlednou a těžko vymezitelnou.²⁰⁹

Zákonodárce také umožnil využít německé právní úpravy těm osobám, jejichž vlastní domácí právo institut registrovaného partnerství nezná. Formální a materiální předpoklady založení registrovaného partnerství v Německu se tedy řídí § 1 LPartG. Problém představuje případ, kdy je takové partnerství založeno pouze za účelem získání povolení k pobytu. Takové „zdánlivé partnerství“ není upraveno ani čl. 17b EGBGB, ani v zákoně o registrovaném partnerství. Z nedostatku vůle vzít na sebe povinnosti (§ 2 LpartG), by ale bylo možno posoudit je podle § 1 odst. 2 (4) LPartG jako od počátku neplatné.

Účinky registrovaného partnerství se tedy řídí právem státu registrace. Platí to jak pro účinky obecného charakteru (povinnost žít spolu, ustanovení v oblasti příbuzenských vztahů), tak pro majetkoprávní otázky (společný majetek, vzájemná vyživovací povinnost).

Podle restriktivní úpravy v čl. 17b odst. 4 EGBGB (tzv. „Kappungsregelung“) nemohou být ovšem partnerství založenému podle cizího práva přiznány účinky jiné, než stanovuje právo německé. Tím chtěl zákonodárce předejít porušení ústavního principu čl. 6 GG, který poskytuje zvláštní ochranu manželství, současně ale znevýhodnil pozici párů registrovaných v jiných státech. Lze se domnívat, že taková úprava odporuje článku 9 Charty základních práv EU, který zaručuje právo uzavřít manželství

²⁰⁹ Hausmann, R. - Hohloch, G.: Das recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2004, S. 814

a založit rodinu, podle práva jednotlivých států.²¹⁰ S tím musí být nutně spojeno uznání manželství a rodiny v ostatních státech. Stejnopohlavní manželství, která již existují např. v Belgii a Nizozemí, jsou tak v důsledku čl. 17b odst. 4 EGBGB v Německu diskriminována.

Volbu jména provádí partner v souladu se svým domácím právem nebo podle německého práva, má-li v Německu svůj obvyklý pobyt.

Společný byt a vybavení domácnosti v SRN podléhají německým předpisům. Německé právo se použije také v případě, že se jedná o movité věci nalézající se na území SRN a právní úkony v SRN učiněné, je-li to pro třetí stranu výhodnější.²¹¹

Výživné a související otázky se řídí obecnými předpisy, tedy Haagskou Úmluvou o výživném z r. 1973, jejíž ustanovení jsou vtěleny i do čl. 18 EGBGB. Použije se tedy právo státu, v němž má pobyt oprávněný, podpůrně společné domácí právo partnerů, případně německé právo. Pokud podle rozhodných předpisů žádný zákonný nárok na výživné nevzniká, použije se věcné právo státu registrace, což má zabránit znevýhodnění toho partnera, jehož právní řád institut registrovaného partnerství nezná.²¹²

Také pro dědické právo platí obecné předpisy, určujícím bude domácí právo zůstavitele. V případě, že tak registrovanému partnerovi žádné dědictví nepřísluší, použije se opět právo státu registrace. To může samozřejmě způsobit potíže při výpočtu dědických podílů ostatních

²¹⁰ Stüber, S.: Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 8/2005

²¹¹ Čl. 17b odst. 2 EGBGB

²¹² Looschelders, D.: Internationales Privatrecht - Art. 3 - 46 EGBGB, S. 283

zákonných dědiců. Kdyby měl ovšem vzniknout podle cizího práva vyšší dědický podíl než podle německého, použije se restriktivní ustanovení čl. 17b odst. 4 EGBGB.

Na závěr je potřeba uvést ještě jedno důležité pravidlo: Pokud byli partneři registrováni ve více státech (přicházeli vůbec tato možnost v úvahu), použije se právo toho státu, v němž byli registrováni jako v posledním.²¹³ Při každé nové registraci tak dochází ke změně právního postavení páru, tedy i účinků z něj vyplývajících. Pár již zaregistrovaný v jiném státě se může znovu zaregistrovat i v Německu a získat tak výhody německé právní úpravy. Tím se zákonodárce zřejmě snažil rozšířit základní princip práva státu registrace.²¹⁴ V porovnání s manželským právem, které žádnou obdobnou úpravu nezná (analogicky by to byl druhý sňatek manželů v jiném státě), se toto ustanovení jeví v rámci rodinného práva jako bezprecedentní legislativní benevolence.

²¹³ Čl 17b odst. 3 EGBGB

²¹⁴ Jakob, D.: Die eingetragene Lebenspartnerschaft im Internationalen Privatrecht, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2002, S. 293

5. Shrnutí

Za účelem odstranění diskriminace, zajištění právní jistoty pro soužití homosexuálních párů a s cílem napomoci tak stabilitě partnerských vztahů zavedl zákon o ukončení diskriminace soužití osob stejného pohlaví (dále jen „zákon“) do německého právního řádu zcela nový institut registrovaného životního partnerství osob stejného pohlaví (dále jen „partnerství“).

Zákon upravil řadu otázek týkajících se vzniku a zániku partnerství, vzájemných práv a povinností mezi partnery, jejich práva a povinnosti ve vztahu k dětem. Zasáhl do více než stovky zákonů a nařízení²¹⁵ a vymezil s většími či menšími obtížemi právní účinky vyplývající z nich ve vztahu k partnerství.

Přestože je potřeba zohlednit, že se Spolkový sněm mohl usnést pouze na věcech, k jejichž úpravě není vyžadován souhlas Spolkové rady, původní cíl, tedy „ukončení diskriminace soužití osob stejného pohlaví“, nebyl ani novelou s účinností k 1.1.2005 dosažen.²¹⁶

Daňové právo, právo sociálního zabezpečení, ani předpisy týkající se státních zaměstnanců v zákoně obsaženy nejsou, neboť právě k tomu by bylo potřeba souhlasu Spolkové rady, a doplňující zákon, který měl tuto materii upravit, schválen nebyl. Poslední návrh zákona o doplnění zákona o registrovaném partnerství²¹⁷ obsahoval řadu změn v zákonech o dani z příjmu, o dědictví, o dani z koupě pozemku, o

²¹⁵ Muscheler, K.: Das Recht der Eingetragenen Lebenspartnerschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2001, S. 23

²¹⁶ Stüber, S.: Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 8/2005

²¹⁷ Lebenspartnerschaftsergänzungsgesetz, LpartGErgG, BT-Drs. 15/2477

záloze na výživné, o podpoře vzdělávání a změny norem týkajících se státních zaměstnanců. Dále bylo cílem tohoto návrhu zákona zavést příslušnost matrik při registraci partnerství ve všech spolkových zemích a také umožnit partnerům společnou adopci dítěte, k čemuž bylo v návrhu uvedeno poměrně rozsáhlé zdůvodnění. Prosadit se ho ovšem nepodařilo a je otázkou, kdy se tak stane. Myslím, že není pochyb o tom, že legislativním procesem nakonec projde, avšak do té doby může trvat velmi nežádoucí stav faktické diskriminace homosexuálních párů v mnoha ohledech, jenž dosavadní úpravou vznikl.

Některé nejvýznamnější sporné otázky zákona a nedostatečné adjustace institutu partnerství uvádím v následujících bodech:

- Registrace a následné vedení dokumentace partnerství zůstaly v kompetenci jednotlivých spolkových zemí a z tohoto důvodu je úprava značně nejednotná. Spolková rada k tomu již vypracovala návrh zákona,²¹⁸ který má stanovit ve všech zemích příslušnými úřady matriky.
- V zákoně není stanovena povinnost partnerů žít spolu a vést společnou domácnost. Následně se tak definice odděleného žití a úprava podmínek pro zrušení partnerství jeví jako poněkud sporné.
- Společná adopce dětí zůstala partnerům i nadále odepřena. Naproti tomu není podle současné právní úpravy vyloučeno, aby se partneři stali pěstouny nebo společnými poručníky dítěte.

²¹⁸ Bundesrats-Drs. 616/05 v. 12.08.2005 - Entwurf eines Gesetzes zur Reform des Personenstandsrechts - Personenstandsrechtsreformgesetz - PStRG

▪ Rozsáhlé koncepci vzájemné vyživovací povinnosti během trvání partnerství při soužití ve společné domácnosti i odděleně a vyživovací povinnosti po zrušení partnerství neodpovídají žádná daňová zvýhodnění, což zakládá nedůvodnou nerovnost mezi právy a povinnostmi partnerů a manželů.

▪ Stejně tak v oblasti dědického práva, které obsahově odpovídá dědickému právu mezi manželi, je dědická daň pozůstalého partnera neúměrně vyšší ve srovnání s pozůstalým manželem. Tím je opět vytvářena nerovnost mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím.

▪ Normy manželského práva se na registrované partnerství použijí jen ve vymezených případech. Neexistuje systém pro výběr oblastí, které jsou upraveny odlišně, a které naopak obdobně jako manželství, a již v návrhu zákona se vybíralo podle volného uvážení.²¹⁹ Záměrem zákona o přepracování úpravy registrovaného partnerství bylo přiblížit partnerství ještě více úpravě manželství, avšak mezi těmito dvěma instituty existuje stále určitá dvoukolejnost, která může vést k již zmíněné nerovnosti a diskriminaci.

▪ Zároveň nedošlo k žádné úpravě faktického soužití osob stejného pohlaví, které nejsou registrovány. Tím jsou ve své podstatě homosexuální páry tlačeny do registrace svého partnerství ve větší míře než nesezdané heterosexuální páry do manželství, neboť na nesezdané soužití osob různého pohlaví lze analogicky aplikovat některá ustanovení manželského práva.

▪ V mezinárodním právu soukromém byla zavedena kolizní norma, podle níž se partnerství řídí právem státu

²¹⁹ Schwab, Prof. Dr. Dieter: Eingetragene Lebenspartnerschaft - Ein Überblick-Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 7/2001

registrace. Tato norma ale současně zahrnuje restriktivní opatření, které nedovoluje, aby bylo partnerství založenému podle cizích norem přiznáno více práv, než předvídá německý právní řád. S institutem manželství osob stejného pohlaví, které je již zavedeno např. v Nizozemí a Belgii, se německé právo ani judikatura dosud nevyrovnaly vůbec. Prozatím je takové manželství posuzováno jako registrované partnerství.

Otázkou v tomto ohledu zůstává, zda lze do budoucna očekávat, že dojde ke sjednocování úprav rodinného práva v právních řádech evropských států.

Je nutné si uvědomit, že rodinné právo je klasickým polem pro domácí normotvorbu, vycházející z dějin, tradice, náboženství a jednotlivých národních pojetí rovnosti a spravedlnosti právních norem upravujících soužití dvou lidí.²²⁰

Evropskému zákonodárci v této oblasti žádné kompetence nepřísluší a o evropském rodinném právu vůbec nelze mluvit. Sjednocování kolizních norem rodinného práva by bylo ovšem právě vzhledem k institutu registrovaného partnerství více než užitečné. V budoucnu se tedy ještě ukáže, nakolik jsou evropské státy v této pro mnohé ožehavé problematice schopny spolupracovat, ustoupit od prosazování národních zájmů, překonat zakořeněné předsudky a často i diktát některých politických stran.

²²⁰ Jakob, D.: Die eingetragene Lebenspartnerschaft im Internationalen Privatrecht, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2002, S. 380

Kapitola V.

Rodinně-právní instituty a jejich vztah k registrovanému partnerství

Vztah manželství, rodiny a s nimi související problematika adopce dětí v kontextu registrovaného partnerství vyvolávají řadu otázek, a proto věnuji této problematice samostatnou kapitolu. Uvedu také širší souvislosti, jež mohou být významné pro další vývoj konkrétní právní úpravy institutu registrovaného partnerství v ČR i v SRN.

1. Manželství a možnost jeho zpřístupnění homosexuálním párům

Možnost homosexuálních sňatků, tedy otevření institutu manželství pro homosexuální páry, by vyžadovalo změnu definice manželství, jejíž podstatou je založení rodiny a řádná výchova dětí. Je nutno připomenout, že této společenské funkci manželství nemohou dostát ani některé heterosexuální páry vzhledem k věku nebo zdravotnímu stavu. Přesto jim manželství není zapovězeno a mohou využívat všech oprávnění a výhod z něj plynoucích (viz také s. 30, bod VI).

Manželství je ovšem zásadně chápáno jako právní vztah mezi mužem a ženou, který vzniká splněním zákonem stanovených podmínek předepsanou formou, má zákonem stanovený obsah a zaniká jen na základě zákonem stanovených důvodů.

Odpůrci potencionálního manželství homosexuálních párů tvrdí, že se vždy jednalo výlučně o svazek muže a ženy, ať už založený náboženským nebo civilním způsobem. Bylo tomu tak v historickém vývoji římského práva, později na ně navazujícího kanonického práva a tento vývoj nebyl doposud

narušen. Podle těchto názorů je snaha pokrýt pojmem „manželství“ svazek stejnopohlavních osob vkládání do něj něčeho, co v něm nikdy obsaženo nebylo.²²¹ Podle jiných je diskuze o zpřístupnění manželství homosexuálním párům zatížena otázkami, které by měly být odděleny od pojmu manželství. Těmi jsou např. postavení církví, příjmy z daní, dopady sociálního systému, příliv cizinců, financování penzijních fondů, výchova dětí, potíže adoptovaných dětí, integrita rodokmenů aj.²²²

V neposlední řadě může být požadavek homosexuálního manželství ve jménu rovnosti práv překvapivý právě ve chvíli, kdy se heterosexuálové stále méně žení a vdávají a stále častěji rozvádějí.²²³ Objevují se i myšlenky nové, jednotné koncepce svazku dvou osob, jenž by byl založen výhradně smluvně, a to bez rozdílu, zda jsou tyto osoby stejného nebo různého pohlaví.²²⁴

2. Tradiční pojetí rodiny

Rodinu lze charakterizovat jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života. Např. všeobecný zákoník občanský z r. 1811,

²²¹ Haderka, J. F.: Několik poznámek k nedávnému pokusu o právní institucionalizaci homosexuálního soužití v České republice, Správní právo, 1998, č. 5

²²² Waaldijk, K.: Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví, Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity, Sociální studia, 2002, č. 7: Politika rodu a sexuální identity

²²³ Podle Zprávy o situaci lidských práv v Evropské unii Komise pro občanská práva a svobody, spravedlnost a vnitřní záležitosti z 12.12.2002, A5-0451/2002 žilo v r. 2000 v EU bez uzavření sňatku 33 % mladých lidí (pod 30 let), 8 % všech párů v EU žilo v nesezdaném partnerství a podíl nemanželských porodů dosáhl 27 %.

²²⁴ Např. rozšíření modelu svazku podle francouzského zákona o občanském paktu solidarity (Pacte Civil de Solidarité) na všechny páry za současného zrušení institutu manželství

vycházející z myšlenky staré římské kognace, vymezoval v § 40 rodinu jako vztah mezi prarodiči a všemi jejich potomky, tedy jako heterosexuální pár se svými descendenty.²²⁵

Ačkoli český ani německý právní řád neobsahuje legální definici rodiny, lze konstatovat, že za rodinu považuje především rodinu založenou manželstvím. Této formě rodinného soužití je potom věnována zvláštní pozornost. V německém právním řádu se poskytuje zvláštní ochrana manželství a rodině,²²⁶ naproti tomu Ústava ČR²²⁷ zaručuje ochranu rodiny jako takové, aniž se zmiňuje o manželství.

Evropský soud pro lidská práva dovedl, že právo na respektování soukromého a rodinného života je nutné garantovat i rodině nezaložené manželstvím.²²⁸ Za základ rodiny je ale stále považován heterosexuální pár. K obavě z ohrožení tradiční rodiny registrovaným partnerstvím blíže viz s. 31, bod VII.

Odpůrci tohoto tradičního pojetí rodiny na druhé straně argumentují tím, že koncept rodiny se v průběhu dějin a v různých částech světa měnil a mění. Podle některých názorů rodina není přirozeným fenoménem, ale zcela racionální institucí, která funguje jako organizační a kontrolní jednotka společnosti. To, jakou definici rodiny konkrétní společnost uznává, vypovídá primárně o politice a zájmech státu, nikoli o „přirozenosti“ rodiny.²²⁹

²²⁵ Haderka, J. F.: Několik poznámek k nedávnému pokusu o právní institucionalizaci homosexuálního soužití v České republice, *Správní právo*, 1998, č. 5

²²⁶ Čl. 6 Ústavy SRN (Grundgesetz)

²²⁷ Čl. 32 Ústavy ČR

²²⁸ Gregorová, Z., Králíčková, Z.: Nesezdané soužití v právním řádu ČR, *Právní rozhledy*, 1998, č. 5

²²⁹ Sokolová, V.: Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a genderové aspekty netolerance k homosexualitě, *ABC feminizmu, Nesehnutí*, Brno, 2004

3. Manželství a rodina v interpretaci Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva mají deklaratorní povahu a žádný rozsudek neobsahuje požadavek na legislativní změny. V některých případech je ovšem změna vnitrostátních předpisů adekvátním řešením, zvláště pokud je v rozsudku konstatované porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), důsledkem zákona a nikoli jen jeho špatné aplikace.²³⁰ Judikatura Evropského soudu pro lidská práva má tedy vliv na vývoj české a německé legislativy v oblasti lidských práv a nepřímo (např. medializací) i na utváření postojů ve společnosti.

Evropský soud pro lidská práva při interpretaci čl. 12 Úmluvy, tedy práva na uzavření sňatku a založení rodiny, setrvává na pojmu tradiční rodiny a zákaz homosexuálního manželství nepovažuje za útok na garantovaná práva.²³¹ Podobně lze vyložit i ustanovení čl. 14 Úmluvy zakazující jakoukoli diskriminaci, což ovšem nevylučuje odlišný právní režim určitých institutů, protože rovnost neznamenaá stejnost. Justifikace se provede poukazem na v právu tradiční neoddělitelnost manželství a rodiny (např. domněnka otcovství svědčící manželu matky) a na vůli zákonodárce, který na jedné straně poskytl homosexuálním párům právní rámec registrovaného soužití a na straně druhé

²³⁰ Právní slovník, Hendrych, D. a kol., 2. rozšířené vydání, C.H.Beck, 2003, s. 205

²³¹ V rozsudku Goodwin z 11.7.2002 soud nicméně konstatuje, že instituce manželství prošla od přijetí Úmluvy hlubokými proměnami, a připomíná, že v čl. 9 Charty základních práv Evropské unie se již evropský normotvůrce záměrně vyhnul explicitní identifikaci muže a ženy.

neprojevili sebemenší snahu revidovat dosavadní jednotnou interpretaci manželství.

Lze tedy shrnout, že v otázce manželství osob stejného pohlaví naprosto schází širší konsensus nejen v české a německé společnosti, ale i na evropské úrovni.

4. Adopce dětí a homosexuální páry

Umožnění adopce dětí homosexuálním párům patří (spolu s koncepcí rodiny) k nejcitlivějším otázkám, které institut registrovaného partnerství vyvolává. Tomuto tématu se věnuji v Kapitolách III. 3.2.e a IV. 3.2.d v oddílech o obsahu právní úpravy registrovaného partnerství a částečně v Kapitole I. 3. o společenském posuzování homosexuality v SRN. Následuje tedy jen několik poznámek k rozšíření této problematiky:

Mnoho studií dokládá, že neexistují rozdíly ve vývoji dětí, které vyrůstají s heterosexuálními rodiči, a těmi s homosexuálními rodiči.²³² Homosexuální páry mohou dětem poskytnout stejně kvalitní péči a zázemí jako páry heterosexuální. Je nutno souhlasit s názorem, že je pro dítě důležitější láskyplné prostředí, v němž je vychováváno, než pohlaví členů domácnosti. Příčinou negativních reakcí okolí je homofobie,²³³ ne nedostatky v péči stejnopohlavního páru.²³⁴ Touha po dětech a předpoklady pro jejich výchovu nesouvisí se sexuální

²³² Nedbálková, K.: Alternativní rodinné modely aneb Rodiny lesbických matek a rodiny gay otců, sborník přednášek Ženská práva jsou lidská práva, Nesehnutí, Brno, 2002

²³³ Strach z homosexuality jako z neznámého a nebezpečného jevu, odpor a nenávisť k jejím nositelům.

²³⁴ Sokolová, V.: Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a genderové aspekty netolerance k homosexualitě, ABC feminizmu, Nesehnutí, Brno, 2004

orientací osob. Zároveň nejsou důvodné obavy, že by bylo dítě vyrůstající s homosexuálním otcem nebo lesbickou matkou více disponováno k homosexuální orientaci.

Možnost adopce a přítomnost dětí v rodině homosexuálních rodičů může být chápána jako vyjádření plnohodnotnosti jejich lidství.²³⁵ Tématikou náhradní péče a adopce dětí homosexuálními páry se zabývaly také dva z dokumentárních filmů,²³⁶ uvedených na šestém ročníku českého gay a lesbického filmového festivalu Mezipatra²³⁷ v r. 2005. Jejich cílem bylo ukázat, že tyto dvojice mají mít právo být plnohodnotnými rodiči. Ačkoli měly dokumenty rodičovství gayů a lesbiček jednoznačně podpořit, při kritickém posouzení byly vidět opravdu sporné momenty celé koncepce, z nichž pro nastínění složitosti této problematiky uvádím následující:

▪ Některé děti vyrůstající v adoptivních rodinách homosexuálních párů mohou být hned několikrát handicapovány: 1) již adoptí samotnou, jež pro dítě nikdy nemůže být snadná, 2) samotným faktem, že noví rodiče tvoří homosexuální pár, což ve společnosti stále není plně tolerováno, 3) odlišnou rasou, nebo barvou pleti dětí a adoptivních rodičů, jak ukázal jeden z filmů. První a třetí bod může způsobovat problémy samozřejmě i v případě heterosexuálních adoptivních rodičů, přesto podle mého

²³⁵ Sokolová, V.: Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a genderové aspekty netolerance k homosexualitě, ABC feminizmu, Nesehnutí, Brno, 2004

²³⁶ Táta a taťka (Daddy & Papa, USA, 2002) a Mamka Máša (Masha Mom, Polsko, 2003)

²³⁷ Jedná se o soutěžní přehlídku hraných i dokumentárních filmů s gay, lesbickou, bisexuální a transgender tematikou. Cílem festivalu je podnítit zájem veřejnosti o tato filmová díla, napomoci otevřít veřejnou diskusi k problematice sexuálních menšin a poskytnout majoritní společnosti impuls k poznávání života jejích příslušníků, a tím přispět k odstranění přetrvávajících předsudků a vzájemného nepochopení. V Praze se šestý ročník festivalu Mezipatra konal 14.-20.11.2005.

názoru zůstává sporné, zda právě kumulací uvedených faktorů není adoptované dítě vystaveno možným negativním reakcím svého okolí, případně handicapováno zbytečně několikanásobně. Odpověď je nepochybně nutno hledat ve stupni tolerance a otevřenosti konkrétní společnosti, v níž homosexuální rodina žije.

▪ Otázkou zůstává také možnost asistované reprodukce u párů lesbických žen anebo „dítě na objednávku“, tedy využití tzv. surogační matky²³⁸ v případě páru homosexuálních mužů. Posledně jmenovaný případ byl zachycen i v jednom z filmů.²³⁹ Dítě bylo vychováváno dvěma muži a zároveň se přibližně jednou za měsíc stýkalo se svou biologickou matkou.

▪ V daném případě navíc došlo k rozchodu partnerů a otec, s nímž dítě zůstalo ve společné domácnosti, začal žít s novým přítelem. Ač byla tato situace prezentována jako výhoda pro dítě, které je obklopeno řadou milujících lidí, vyvolávala spíše dojem zmatení vztahů a model chaoticky uspořádané rodiny.²⁴⁰

5. Postoj veřejnosti k otázkám práva homosexuálních párů na manželství a adopci dětí

Právo má doprovázet společenskou realitu, zákon by tudíž měl svým obsahem respektovat to, čemu je společnost sama nakloněna a co je pro ni akceptovatelné. O společenském

²³⁸ Surogační matka je žena, která se nechá za úplatu nebo i bezúplatně uměle oplodnit mužem z objednatelského páru, nebo si dá implantovat embryo obstarané tímto párem, aby později dítě odosila a po porodu odevzdala objednatelům. Blíže viz. Radvanová, S. – Zuklínová, M.: Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 1999, s. 76

²³⁹ Táta a taťka (Daddy & Papa, USA, 2002)

²⁴⁰ Sobotková, I.: Psychologie rodiny, Portál, Praha, 2001, s. 57

přijetí homosexuálního soužití obecně pojednává Kapitola I., kde je uvedeno i procentuální zastoupení zastánců a odpůrců jeho institucionalizace.

Výlučně tématem uznání sňatků homosexuálních párů a adopcí dětí těmito páry v rámci Evropy se zabýval průzkum veřejného mínění²⁴¹ provedený Evropskou sekcí Gallupova ústavu (EOS Gallup Europe) počátkem roku 2003 ve třiceti zemích Evropy (členů EU i v té době přistupujících a kandidátských zemích).

Z průzkumu vyplynulo, že sňatky homosexuálů jsou přijímány nadpoloviční většinou evropské veřejnosti. V Německu se k nim kladně vyjádřilo 65% dotázaných, v České republice 50%.

K adopcím dětí homosexuálními páry jsou Evropané naopak zdráhaví. V Německu je ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi jejich podpora poměrně vysoká, s adopcemi souhlasí 57% obyvatel SRN, v České republice je to pouze 35%.

U obou otázek se projevovaly znatelné rozdíly mezi různými socio-demografickými kategoriemi. Ženy, mladí lidé a lidé s vyšší úrovní vzdělání tvoří skupiny, jež jsou nejvíce nakloněny jak sňatkům homosexuálů, tak adopcím dětí homosexuálními páry. Stejně je tomu i v případě voličů levicových stran. Dalším činitelem je náboženské vyznání. Ve všech zemích byly v obou otázkách nejtolerantnější osoby bez vyznání. Zvláště odmítavě se k podobné zákonné úpravě staví v porovnání s jinými náboženskými skupinami především křesťané a muslimové.

²⁴¹ www.partnerstvi.cz/rp-informace/gallup2003.phtml

6. Shrnutí

Výše uvedené argumenty potvrzují, že institut registrovaného partnerství má v rodinném právu své místo (viz také s. 30, bod V) a v mnoha ohledech je analogický k institutu manželství. Svazek dvou osob stejného pohlaví zakládá rodinu a není sporu o tom, že ochrana nezletilých dětí, tedy i dětí vyrůstajících v tomto svazku, je jednou ze základních povinností státu. Citlivým sociálním problémem je umožnění adopce dětí registrovanými partnery. O tom svědčí i její bezvýhradné odmítnutí v českém zákoně o registrovaném partnerství a pouze částečná úprava v pokrokovějším zákoně německém. Změna přístupu zákonodárce k této otázce a následná novelizace právních úprav v ČR i v SRN bude záviset na vývoji politických poměrů a vlivu odborné veřejnosti. Zároveň by však neměla být v rozporu s postoji většinové společnosti.

Závěr

V posledních deseti letech 20. století se stala aktuální otázka, zda mají mít homosexuálně orientované osoby právo uzavřít mezi sebou nějakou legislativně upravenou formu partnerského svazku. Reprezentativní průzkumy veřejného mínění jasně ukazují, že zákonná úprava soužití homosexuálních párů již podporu ve společnosti našla. Tento fakt byl jedním z důležitých předpokladů, jež k uzákonění registrovaného partnerství v obou státech vedly.

Význam pro utváření české a německé legislativy v této oblasti mají zároveň mezinárodní a evropské smlouvy o ochraně lidských práv spolu s rezolucemi a doporučeními evropských institucí, především Parlamentního shromáždění Rady Evropy a Evropského parlamentu. Neméně významná je i judikatura Evropského soudu pro lidská práva.

Ve Spolkové republice Německo platí zákon o ukončení diskriminace soužití osob stejného pohlaví, jehož část je nazývána zákonem o registrovaném partnerství, od roku 2001. V České republice byl zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů schválen v březnu roku 2006.

Dlouhodobé zkušenosti s praktickými dopady německé právní normy umožnily vydání celé řady monografií, studií a odborných článků na toto téma, zatímco česká odborná publikační činnost se dosud musela omezit jen na rozbor několika předložených návrhů zákona.

Úprava registrovaného partnerství v ČR a v SRN je v mnohých ohledech podobná, v určitých otázkách jsou naopak

v ustanoveních obou zákonů zásadní odlišnosti. K nejdůležitějším rozdílům patří následující:

- V německém zákoně je upraveno získávání státního občanství, povolení k pobytu a udělení pracovního povolení registrovaným partnerům - cizincům. Podobná úprava nebyla do českého zákona vůbec zahrnuta.
- Podle německé úpravy vzniká mezi partnery tzv. majetkové společenství nabývaného majetku, zatímco v českém zákoně institut společného jmění partnerů úplně chybí.
- Podle německého práva může jeden partner osvojit dítě, a to s přivolením druhého partnera. Partner má také možnost osvojit dítě svého partnera podle obecných pravidel o adopci. V českém zákoně je jakýkoli druh adopce zakázán.
- Německé mezinárodní právo soukromé obsahuje kolizní normu, podle níž se partnerství řídí právem státu, v němž bylo zaregistrováno. Existuje také možnost, že pár zaregistrovaný již v jiném státě uzavře partnerství znovu v Německu. Žádné podobné ustanovení se v českém právu neobjevuje, a trvá-li partnerství uzavřené v zahraničí, nelze uzavřít partnerství podle českého zákona.

Současná česká podoba zákona o registrovaném partnerství má řadu nedostatků, jež bude třeba odstranit v rámci budoucích novelizací. Ani v německé úpravě nedošlo v rozporu se samotným názvem zákona k ukončení diskriminace soužití osob stejného pohlaví. Přesto je německý zákon ve srovnání s českou právní úpravou stále výrazně liberálnější z hlediska rozsahu práv registrovaných partnerů i propracovanější po legislativní stránce.

Konkrétní podoba novelizace právních úprav v ČR i v SRN bude v každém případě záviset na vývoji politické situace i na vlivu odborné veřejnosti.

Použité prameny a literatura

ČESKÁ LITERATURA

Bibliografie:

- Brzek, A., Pondělíčková-Mašlová, J.: Třetí pohlaví, Scientia medica, Praha, 1992
- Janošová, P.: Homosexualita v názorech současné společnosti, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2000
- Sobotková, I.: Psychologie rodiny, Portál, Praha, 2001
- Talandová, J.: Sociální postavení lesbických žen a alternativní rodinné modely v kontextu heterosexuální společnosti, 1.vydání, Praha, L-klub Lambda, 1997
- Radvanová, S. - Zuklínová, M.: Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 1999
- Radvanová, S. - Zuklínová, M.: Občanské právo hmotné, Svazek III., Díl čtvrtý: Rodinné právo, ASPI Publishing, Praha, 2002

Články:

- Baršová, A.: Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?, Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity, Sociální studia, 2002, č. 7: Politika rodu a sexuální identity
- Gregorová, Z., Králíčková, Z.: Nesezdané soužití v právním řádu ČR, Právní rozhledy, 1998, č. 5
- Haderka, J. F.: Několik poznámek k nedávnému pokusu o právní institucionalizaci homosexuálního soužití v České republice, Správní právo, 1998, č. 5
- Haderka, J. F.: K opětovnému pokusu o institucionalizaci homosexuálních svazků, Parlamentní zpravodaj, 1999, č. 5
- Linek, L.: Partnerské soužití jako sociální problém, Parlamentní zpravodaj, 1999, č. 5
- Melicharová, D.: Registrované partnerství osob téhož pohlaví, Zdravotnictví a Právo, 2004, č. 4
- Nedbálková, K.: Alternativní rodinné modely aneb Rodiny lesbických matek a rodiny gay otců, sborník přednášek Ženská práva jsou lidská práva, Nesehnutí, Brno, 2002
- Pastrňák, R.: Několik poznámek k zákazu diskriminace v pracovním právu ČR, Právník, 2004, č. 2

- Sokolová, V.: Gay a lesbické rodičovství, homosexuální rodina a genderové aspekty netolerance k homosexualitě, ABC feminismu, Nesehnutí, Brno, 2004
- Vozár, J.: Postavenie homosexuálov vo svetle práva, Právny obzor, 78, 1995, č.1
- Waaldijk, K.: Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví, Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity, Sociální studia, 2002, č. 7: Politika rodu a sexuální identity
- Zuklínová, M., Otazníky nad jinými (totiž - než manželskými) soužitími z pohledu rodinného práva, Právní rozhledy, 1999, č.6

Slovníky:

- Velký slovník naučný, Diderot, Praha, 1999
- Právnícký slovník, Hendrych, D. a kol., 2. rozšířené vydání, Praha, C.H.Beck, 2003

NĚMECKÁ LITERATURA

Bibliografie:

- Hausmann, R. - Hohloch, G.: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2004
- Hohloch, G.: Familienrecht, Richard Boorberg Verlag, 2002
- Jakob, D.: Die eingetragene Lebenspartnerschaft im Internationalen Privatrecht, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2002
- Kegel, G. - Schurig, K.: Internationales Privatrecht, Verlag C.H.Beck, München, 2004
- Looschelders, D.: Internationales Privatrecht - Art. 3 - 46 EGBGB, Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, 2004
- Muscheler, K.: Das Recht der Eingetragenen Lebenspartnerschaft, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2001
- Schwab, D.: Familienrecht, Verlag C.H.Beck, München, 2003

Články:

- Dickhut-Harrach, H.-J.: Neuerungen im Erbrecht eingetragener Lebenspartner, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 14/2005

- Henrich, D.: Kollisionsrechtliche Fragen der eingetragenen Lebenspartnerschaft, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 3/2002
- Schwab, D.: Eingetragene Lebenspartnerschaft - Ein Überblick, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 7/2001
- Stüber, S.: Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, 8/2005
- Trimbach, H. - El Alami, A.: Die nichteheliche Lebensgemeinschaft - eine Herausforderung für den Gesetzgeber, Neue Justiz, 1996, 50/2

Studie:

- Studie im Auftrag des Bundesministeriums der Justiz - Benachteiligung gleichgeschlechtlich orientierter Personen und Paare, H. P. Buba - L. A. Vaskovics, 2000
- Combating sexual orientation discrimination in employment: legislation in fifteen EU member states, Report of the *European Group of Experts on Combating Sexual Orientation Discrimination*, Chapter 8 - Germany, S. Baer, 2004

Internetové adresy:

www.bmj.bund.de
www.bverfg.de
<http://typo3.lsvd.de>
www.lsvd.de
www.steff.suite.dk
www.psp.cz
www.senat.cz
www.vlada.cz
www.klaus.cz
www.diskriminace.cz
www.partnerstvi.cz